

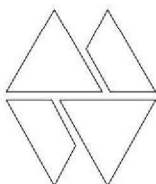
Quickscan effecten uitbreiding Jachthaven Hattem en compensatieplan in relatie tot vigerende natuurwetgeving

5.1.2e

Quicksan effecten uitbreiding Jachthaven Hattem en compensatieplan in
relatie tot vigerende natuurwetgeving

5.1.2e

Bureau Waardenburg bv

Adviseurs voor ecologie & milieu

Postbus 365, 4100 AJ Culemborg

Telefoon 0345 - 512710, Fax 0345 - 519849

e-mail wbb@buwa.nl website: www.buwa.nl

opdrachtgever: RGV Holding B.V.

30 januari 2004
rapport nr. 03-141

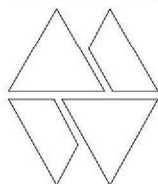
Status uitgave:	eindrapport
Rapport nr.:	03-141
Datum uitgave:	30 januari 2004
Titel:	Quicksan effecten uitbreiding Jachthaven Hattem en compensatieplan in relatie tot vigerende natuurwetgeving
Samenstellers:	5.1.2e
Aantal pagina's inclusief bijlagen:	51
Project nr.:	03-129
Projectleider:	5.1.2e
Naam en adres opdrachtgever:	RGV Holding B.V., Postbus 10055, 7301 GB Apeldoorn
Referentie opdrachtgever:	Opdrachtbevestiging GBE/07072003
Akkoord voor uitgave:	5.1.2e
Paraaf:	5.1.2e

Bureau Waardenburg bv is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Bureau Waardenburg bv; opdrachtgever vrijwaart Bureau Waardenburg bv voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Bureau Waardenburg bv / RGV Holding B.V.

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden vervaardigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Bureau Waardenburg bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Het kwaliteitssysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig ISO 9001.

Bureau Waardenburg bv

Adviseurs voor ecologie & milieu

Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
 Telefoon 0345 - 512710, Fax 0345 - 519849
 e-mail wbb@buwa.nl website: www.buwa.nl

Voorwoord

RGV Holding is voornemens de Jachthaven Hattem met ongeveer 1,5 ha uit te breiden. Met de uitbreiding ontstaat een jachthaven met een oppervlak van circa 3 ha. Aansluitend hierop zet de RGV in op de realisatie van nieuwe natuur direct grenzend aan de haven.

Ten behoeve van de voorgenomen uitbreiding van de jachthaven zal rekening moeten worden gehouden met het voorkomen van soorten in relatie tot de Flora- en faunawet en de Europese Vogelrichtlijn. Indien beschermde soorten binnen het plangebied voorkomen of op grond van het aanwezig habitat verwacht mogen worden, zal een ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet aangevraagd moeten worden. Daartoe is een natuurtoets uitgevoerd naar de mogelijk voorkomende beschermde soorten. Ook is een globale beoordeling opgesteld van de te verwachten effecten van de uitbreiding van de jachthaven op natuurwaarden, ter ondersteuning van de mogelijke ontheffingsaanvraag. Het voorliggende rapport bevat hiervan de resultaten. Tevens wordt in dit rapport een inrichtingsplan gepresenteerd voor natuurontwikkeling grenzend aan de nieuwe jachthaven. Dit plan richt zich op een verbetering van het leefgebied voor de betreffende soorten die te leiden hebben onder de uitbreiding van de jachthaven, daarbij rekening houdend met de vigerende natuurwetgeving.

Aan de totstandkoming van dit rapport werkten mee:

5.1.2e	projectleiding, rapportage
	verzameling gegevens, rapportage
	bijdrage vogels
	bijdrage overige fauna
	bijdrage flora

Begeleiding vanuit de opdrachtgever vond plaats door een projectgroep bestaande uit de volgende personen:

5.1.2e	RGV)
	meente Hattem)
	(Rijkswaterstaat Directie Oost-Nederland)
	provincie Gelderland)

Daarnaast heeft overleg plaatsgevonden met de dames 5.1.2e en 5.1.2e
5.1.2e (GLTO Hattem) en 5.1.2e (Provincie Gelderland), 5.1.2e
5.1.2e (Milieugroep Hattem) 5.1.2e (Stichting Vrienden van het Boerenland)
en 5.1.2e (Vogelbescherming).

Inhoud

Voorwoord.....	3
Samenvatting.....	7
1 Inleiding.....	9
1.1 Aanleiding.....	9
1.2 Plangebied en voorgenomen ingrepen.....	11
1.3 Werkwijze.....	11
2 Wettelijk kader.....	13
2.1 Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn.....	13
2.2 Flora- & faunawet.....	13
2.3 Overig.....	16
3 Beschermde soorten.....	17
3.1 Flora.....	17
3.2 Zoogdieren.....	19
3.3 Amfibieën en vissen.....	20
3.4 Vogels.....	21
3.5 Overige soorten.....	24
4 Effecten beschermde soorten.....	27
4.1 Effecten op hoofdlijnen.....	27
4.2 Effecten per soortgroep.....	27
4.3 Conclusies.....	28
5 Aanbevelingen.....	29
5.1 Algemeen.....	29
5.2 Maatregelen bij realisatie van de jachthavenuitbreiding.....	29
5.3 Schema werkzaamheden.....	29
6 Ontheffing Flora- en faunawet.....	33
7 Inrichtingsplan natuurontwikkeling.....	35
7.1 Randvoorwaarden voor natuurontwikkeling.....	35
7.2 Gebiedsplan natuur en landschap.....	36
7.3 Ruimte voor de Rivier.....	37
7.4 Uitwerking inrichtingsschets.....	38
8 Literatuur.....	45
Bijlage 1. Relevante gegevens uit het Gebiedsplan.....	47

Samenvatting

In de uiterwaarden van de IJssel, aan het Apeldoorns Kanaal, ligt de Jachthaven Hattem. RGV Holding is voornemens de Jachthaven Hattem met ongeveer 1,5 ha uit te breiden. Met de uitbreiding ontstaat een jachthaven met een oppervlak van circa 3 ha. Aansluitend hierop heeft de RGV direct ten noorden van de geplande jachthavenuitbreiding 5 ha begrensd voor de ontwikkeling van nieuwe natuur.

Ten behoeve van de voorgenomen jachthavenuitbreiding dient rekening te worden gehouden met het voorkomen van soorten in relatie tot de Flora- en faunawet. Indien beschermde soorten binnen het uitbreidingsgebied voorkomen of op grond van het aanwezige habitat verwacht mogen worden, zal een ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet moeten worden aangevraagd. Daarnaast is een beoordeling in het licht van de Europese Vogelrichtlijn van belang, omdat het plangebied gelegen is binnen de speciale beschermingszone 'IJssel' die op grond van de Vogelrichtlijn is aangewezen. Daarom is door Bureau Waardenburg een quickscan uitgevoerd naar het voorkomen van soorten die in het kader van de Flora- en faunawet beschermd zijn. In dit kader is een beoordeling opgesteld van de te verwachten effecten van de jachthavenuitbreiding op flora en fauna. Deze effecten zijn tevens gezien in het licht van de Vogelrichtlijn.

In het licht van de Flora- en faunawet is het effect van de directe aantasting van leefgebied van beschermde soorten op de voorkomende populaties in het gebied naar verwachting beperkt. De meeste soorten beschermde planten en dieren komen in de regio algemeen voor. De duurzame staat van instandhouding van de populaties van de relevante soorten is door de ingreep niet in het geding. Daarnaast kunnen in de 5 ha nieuwe natuur vervangende groeiplaatsen worden aangelegd voor de betreffende soorten.

Het IJsseldal is aangewezen als Speciale BeschermingsZone in het kader van de Vogelrichtlijn op grond van het numerieke voorkomen van twee soorten broedvogels (kwartelkoning en ijsvogel) en acht soorten niet-broedvogels (reuzenster, wilde zwaan, kleine zwaan, kolgans, smient, slobbeend, meerkoet en grutto). De ijsvogel komt alleen in uiterwaarden ten zuiden van Hattem tot broeden. Deze soort is daarom niet relevant voor een beoordeling van effecten. De kwartelkoning komt direct ten noorden van de huidige jachthaven voor. Als gevolg van de uitbreiding van de haven kan een broedplek verloren gaan. In de zin van de Vogelrichtlijn kan dit effect, afhankelijk van de gehanteerde gegevens (huidige aantallen of aantallen die aanwezig waren ten tijde van het aanwijzingsbesluit) als wel of niet significant worden beschouwd. Voor de genoemde niet-broedvogels zal het beperkte verlies aan foerageerhabitat niet leiden tot een substantiële afname van het aantal in de speciale beschermingszone; voor deze soorten is op grond van de beoordelingscriteria dan ook geen sprake van een significant effect.

Het verdwijnen van leefgebied van de kwartelkoning door de jachthavenuitbreiding, vraagt in de geest van de Vogelrichtlijn om compenserende maatregelen. Daarnaast gaan weidevogels als grutto en tureluur op veel plekken in aantal achteruit. Het ligt

daarom voor de hand om in de 5 ha nieuw te ontwikkelen natuur een belangrijk deel van de oppervlakte optimaal voor deze soorten in te richten en te beheren. De inschatting is dat in de door RGV ten behoeve van nieuwe natuur begrensde 5 ha voldoende mogelijkheden aanwezig zijn om het verlies aan leefgebied van de kwartelkoning te compenseren.

Bij de ontwikkeling van geschikt leefgebied voor de kwartelkoning gaat het in hoofdzaak om de ontwikkeling van hooilandbeheer (grasland zonder bemesting), waarbij het grasland eenmaal - na 1 augustus - wordt gemaaid en afgevoerd. Door nabeweiding van half augustus tot oktober wordt het gras kort gehouden, om verruiging in de winterperiode tegen te gaan. Het leefgebied wordt verder verbeterd door maaiveldverlaging (vernatting) en een herprofilering van de in het gebied aanwezige sloten. Nieuwe sloten en poelen worden met natuurvriendelijke oevers aangelegd. De inrichting van het gebied wordt daarmee tegelijkertijd afgestemd op de eisen van andere soorten, zoals amfibieën en zwanebloem.

De beoogde maatregelen voor natuurontwikkeling sluiten aan op het Gebiedsplan natuur en landschap van de Provincie Gelderland en op de relevante stukken vanuit de beleidslijn Ruimte voor de Rivier. Ook worden voorstellen gedaan voor de recreatieve inrichting van het aangrenzende gebied, onder meer gericht op een minimale verstoring van het natuurgebied.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Langs de IJssel, aan het Apeldoorns Kanaal, ligt de Jachthaven Hattem. RGV Holding is voornemens de Jachthaven Hattem met ongeveer 1,5 ha uit te breiden. Met de uitbreiding ontstaat een jachthaven met een oppervlak van circa 3 ha. Aansluitend hierop zet de RGV zich in voor de realisatie van nieuwe natuur direct ten noorden van de haven. Ten behoeve van de voorgenomen uitbreiding dient rekening te worden gehouden met het voorkomen van soorten in relatie tot de Flora- en faunawet en de Vogelrichtlijn. Indien beschermde soorten binnen het uitbreidingsgebied voorkomen of op grond van het aanwezige habitat verwacht mogen worden, zal een ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet wet moeten worden aangevraagd. Daarom is door Bureau Waardenburg een quickscan uitgevoerd naar het voorkomen van soorten die in het kader van de Flora- en faunawet beschermd zijn. Ook is in dit kader een beoordeling opgesteld van de te verwachten effecten van de uitbreiding op natuurwaarden. Deze effecten zijn tevens gezien in het licht van de Europese Vogelrichtlijn.

Figuur 1.1 De huidige jachthaven bij Hattem.

Er zijn twee bezoeken aan het terrein gebracht; op 21 maart en 19 juni 2003. De natuurwaarden van het gebied worden in dit rapport beschreven op basis van:

- het aanwezige habitat;
- een expert-judgement door medewerkers van Bureau Waardenburg;
- bestaande verspreidingsgegevens van soorten;
- literatuuronderzoek.

Ook de mogelijke gevolgen van de ingreep op natuurwaarden in het plangebied en omgeving zijn op basis van bovengenoemde punten ingeschat. Deze rapportage kan gebruikt worden voor de ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet. Daarnaast geeft het aanbevelingen voor mitigatie en zo nodig compensatie. Tevens wordt in dit rapport een inrichtingsplan gepresenteerd voor natuurontwikkeling grenzend aan de nieuwe jachthaven. Dit plan richt zich op een verbetering van het leefgebied voor de betreffende soorten die te leiden hebben onder de uitbreiding van de jachthaven, daarbij rekening houdend met de vigerende natuurwetgeving.

Figuur 1.2 Ligging jachthaven Hattem aan het Apeldoorns Kanaal. Het betreft een winterbeeld; op het moment van opname zijn de IJsseluiterswaarden overstroomd.

1.2 Plangebied en voorgenomen ingrepen

De uitbreiding van de Jachthaven Hattem is voorzien aan de noordwestzijde van de bestaande haven (zie figuur 1.2). De bestaande jachthaven is ongeveer 1,5 ha groot en wordt met 1,5 ha uitgebreid zodat een totaal van ongeveer 3 ha ontstaat. Door deze ingreep zal het huidige uiterwaard-grasland dat nabij de huidige jachthaven aanwezig is, worden omgevormd tot een nieuwe jachthaven (water, omliggende dijk en bijbehorende voorzieningen bij de jachthaven).

Aansluitend op de uitbreiding van de jachthaven zal ten noorden hiervan nieuwe natuur worden ingericht. Hiervoor is door RGV een oppervlakte van ongeveer 5 ha aangewezen. Het plangebied bestaat hoofdzakelijk uit grasland met langs de randen struweel. In de graslanden liggen twee sloten. De natuurtoets beperkt zich tot het gebied waar de uitbreiding van de jachthaven is voorzien. Het gebied waar natuurontwikkeling is voorzien, wordt niet in de natuurtoets meegenomen.

De beoogde jachthavenuitbreiding en het betreffende gebied dat beschikbaar is voor natuurontwikkeling worden weergegeven in figuur 1.3.

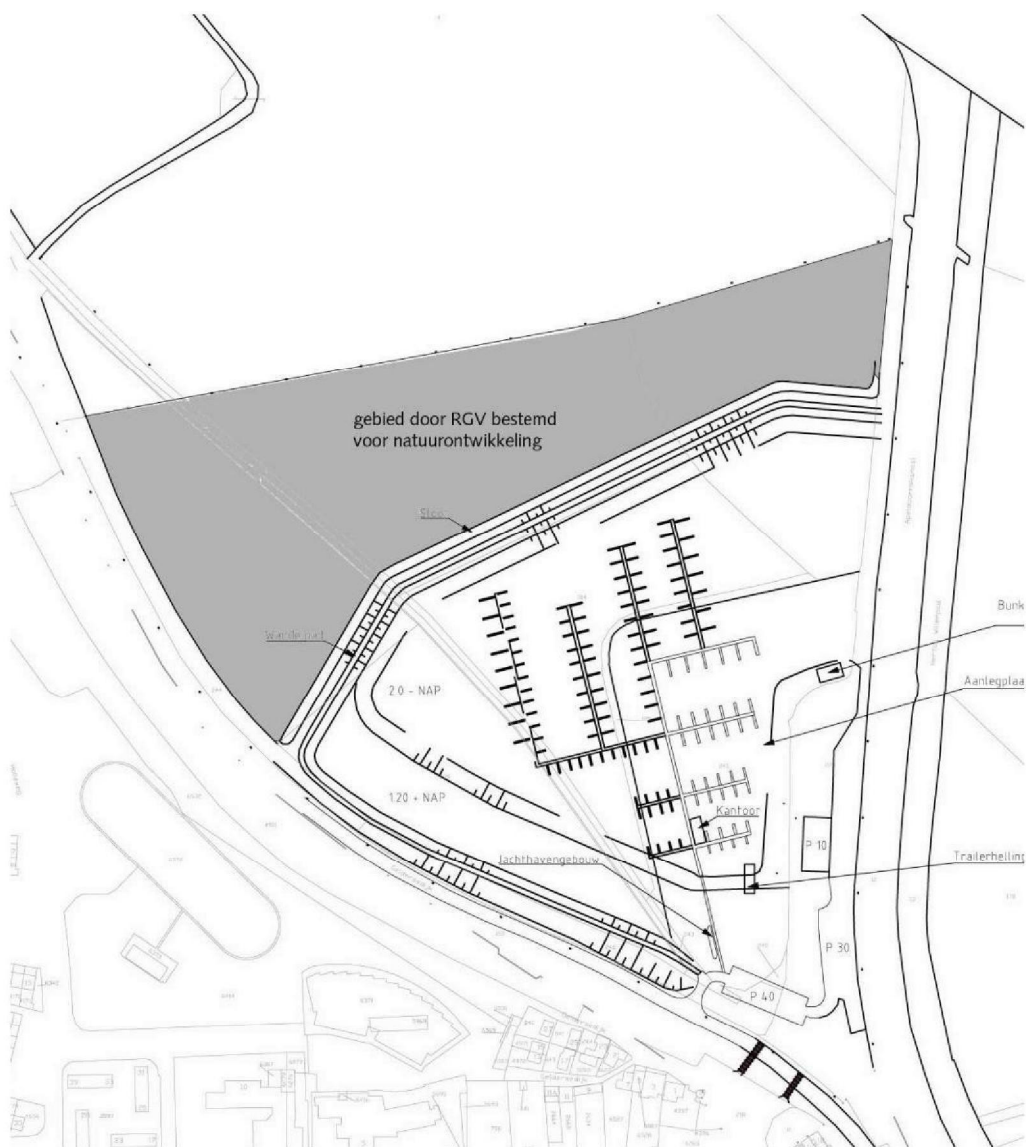
1.3 Werkwijze

Er zijn twee veldbezoeken gebracht die gericht waren op het vaststellen van het aanwezige habitat. Tijdens de veldbezoeken is geen gedetailleerd onderzoek (gerichte inventarisatie) gedaan naar het voorkomen van flora, zoogdieren, amfibieën, vissen, dagvlinders, vogels en libellen. Het (mogelijk) voorkomen van soorten uit voornoemde groepen is afgeleid uit literatuuronderzoek, deskundigenoordeel en bestaande verspreidingsgegevens.

Om een globale beoordeling van de voorgenomen ingreep te kunnen opstellen zijn de volgende bronnen gebruikt:

- een luchtfoto en de topografische kaart van het plangebied;
- het Gebiedsplan IJsselvallei en Randmeerkust;
- inventarisatiegegevens en inventarisatierapporten van de Provincie Gelderland;
- vogelgegevens van Stichting Vrienden van het Boerenland;
- ontwerpvoorstel RGV Holding voor de uitbreiding van de jachthaven Hattem en de natuurontwikkeling;
- andere relevante rapporten.

Op basis van de resultaten van de natuurtoets is een inrichtingsplan opgesteld voor natuurontwikkeling in het aangrenzende gebied van 5 ha. Tevens is daarbij rekening gehouden met bestaande landschappelijke en cultuurhistorische waarden in het gebied en relevant beleid, zoals het Gebiedsplan en de beleidslijn Ruimte voor de Rivier.

Figuur 1.3 Plankaart jachthavenuitbreiding met daarbij ingetekend het beschikbare oppervlak voor natuurontwikkeling.

2 Wettelijk kader

2.1 Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn

De Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn maken deel uit van de Europese regelgeving en zijn van kracht in alle Europese lidstaten. Beide kennen een gebiedsbeschermings- en een soortbeschermingscomponent. Het aspect soortenbescherming van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn is in de Flora- en faunawet opgenomen. Om de gebiedsbescherming van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn in de Natuurbeschermingswet te verankeren, is een wijziging van deze wet in voorbereiding.

De Vogelrichtlijn (1979) heeft als doel alle in het wild levende vogelsoorten en hun leefgebied binnen het grondgebied van de Europese Unie te beschermen. In dit kader zijn in Nederland gebieden *aangewezen* als speciale beschermingszone (Vogelrichtlijn-gebieden).

Het doel van de Habitatrichtlijn (1992) is het behoud van de totale biologische diversiteit van natuurlijke en halfnatuurlijke habitats en wilde flora en fauna (behalve vogels) op het grondgebied van de Europese Unie. In dit kader zijn door Nederland bij de Europese Commissie gebieden *aangemeld* als speciale beschermingszone (Habitatrichtlijn-gebieden). Deze lijst is door de Commissie goedgekeurd. Deze aangemelde gebieden genieten intussen de status alsof zijn aangewezen als speciale beschermingszone.

Uit hoofde van de Europese regelgeving dienen ingrepen in of nabij een speciale beschermingszone getoetst te worden op hun effecten op soorten en gemeenschappen op grond waarvan de beschermingszone is aangewezen. Voor het verlenen van toestemming voor de uitvoering van ingrepen is het al dan niet optreden van *significante effecten* van groot belang.

2.2 Flora- & faunawet

De bescherming van dier- en plantensoorten is sinds 1 april 2002 in de Flora- en faunawet geregeld. Het doel van deze wet is het instandhouden en beschermen van in het wild voorkomende planten- en diersoorten. De Flora- en faunawet hanteert daarbij het 'nee, tenzij principe'. Dat betekent dat alle schadelijke handelingen ten aanzien van beschermde planten- en diersoorten in principe verboden zijn. Alleen onder strikte voorwaarden zijn afwijkingen van de verbodsbepalingen mogelijk. Hiertoe zal een ontheffing ex. artikel 75 moeten worden aangevraagd.

In de Flora- en faunawet zijn de volgende planten- en diersoorten beschermd:

- alle zoogdieren die van nature in Nederland in het wild voorkomen, met uitzondering van de bruine rat, de zwarte rat en de huismuis;
- alle soorten vogels die van nature op het grondgebied van de lidstaten van de EU in het wild voorkomen;
- alle amfibieën en reptielen die van nature in Nederland in het wild voorkomen;
- vissen, en schaal- en schelpdieren voor zover ze niet onder de Visserijwet vallen;
- dieren en planten die zijn aangewezen in het Besluit aanwijzing dier- en plantensoorten Flora- en faunawet. Dit betreft met name een aantal soorten planten, vlinders, mieren, kevers, weekdieren en kreeftachtigen;
- dieren en planten die zijn aangewezen in de Regeling aanwijzing dier- en plantensoorten Flora- en faunawet. Dit betreft met name een aantal soorten planten, vlinders, libellen, kevers en tweekleppigen;

Ruimtelijke ingrepen

Om te voorkomen dat zeer algemeen voorkomende soorten die (in het kader van de Flora- en faunawet) beschermd zijn, bij ruimtelijke ingrepen aanleiding zijn voor uitgebreide vergunningsprocedures, is voor de Flora- en faunawet aanvullende wetgeving voorgesteld. Bij het beoordelen van aanvragen voor een ontheffing ex. art. 75 van de Flora- en faunawet wordt in deze aanvullende wetgeving onderscheid gemaakt in vier categorieën van soorten:

- beschermde inheemse vogels. Dwingende redenen van groot openbaar belang kunnen geen grond zijn voor het verlenen van een ontheffing. De Vogelrichtlijn staat dat niet toe.
- soorten die vermeld zijn op Bijlage IV van de Habitatrichtlijn of bij Algemene Maatregel van Bestuur zijn aangewezen als bedreigde soorten (cf. art. 75.5) Ontheffing kan alleen worden verleend indien geen andere bevredigende oplossing voorhanden is, en wanneer sprake is van een dwingende reden van openbaar belang (dit zijn: volksgezondheid, veiligheid, milieu en dwingende redenen van sociaal economische aard). Tevens mag geen afbreuk worden gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort.
- beschermde soorten die niet onder punt 1 of 2 zijn genoemd. Ontheffing kan worden verleend indien geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort. Vooral soorten die vermeld zijn op de verschillende Rode Lijsten vallen onder deze groep.
- voor de meer algemene soorten kan voor verjagen, verontrusten, verstoren zonder verdere toetsing aan de hand van de bovenstaande criteria ontheffing worden verleend.

De aanvullende wetgeving is nog niet van kracht; het voorgaande is derhalve onder voorbehoud. Ontheffingen in het kader van de Flora- en Faunawet kunnen worden aangevraagd bij LASER Dordrecht (een onderdeel van het Ministerie van LNV).

In de aanwijzingsbesluiten van Vogelrichtlijngebieden worden broedvogels en niet-broedvogels (doortrekkers, wintergasten) genoemd. Voor beide groepen zijn criteria geformuleerd. Hieronder worden de criteria vermeld aan de hand waarvan effecten van ingrepen kunnen worden getoetst aan de kaders die de Vogelrichtlijn stelt.

Criteria niet-broedvogels

1. Het eerste criterium luidt: het aantal ter plaatse verblijvende vogels van selecterende soorten mag door de ingreep niet lager worden dan 1% van de bio-geografische populatie.
Toelichting De gebieden zijn aangewezen voor de betreffende soorten op basis van dit 1% criterium, waarmee getracht wordt op lange termijn een netwerk van leefgebieden te garanderen waar deze soorten kunnen verblijven. Dit criterium is met name relevant wanneer de in het gebied aanwezige aantallen juist boven de 1% norm van de bio-geografische populatie liggen. Door toepassing van dit criterium wordt invulling gegeven aan behoud van de netwerk-functie en de aanwijzing als speciale beschermingszone, tevens wetland van internationale betekenis.
2. Het tweede criterium luidt: de aantalsafname van een bepaalde soort mag niet meer bedragen dan 5% van de in het gebied voorkomende aantallen.
Toelichting Hoewel dit percentage relatief hoog is, moet in het kader van de interpretatie van artikel 6 terdege rekening worden gehouden met cumulatieve effecten van andere ingrepen. Bij drie of meer vergelijkbare ingrepen die nu in uitvoering of gepland zijn, kan derhalve de afname 15% of meer bedragen hetgeen voor de aantallen in het gebied en de aangrenzende wetlands substantieel is. Hiermee wordt bijgedragen in het behoud van de functies van een gebied, ook op termijn.
3. Het derde criterium luidt: Indien meer dan 10% van de totale biogeografische populatie van een soort op een bepaald moment in het gebied kan verblijven, wordt criterium 2 op 1% gesteld en indien dit aandeel meer dan 25% van de biogeografische populatie bedraagt, wordt criterium 2 op 0,5% gesteld.
Toelichting Dit criterium houdt rekening met de netwerkfunctie van een gebied en het belang van een bepaald gebied voor een aanmerkelijk deel van een biogeografische populatie van een soort. Zonder toepassing van criterium 3 kan de eventuele afname in het gebied zelf op het eerste gezicht aanvaardbaar lijken. Binnen het geheel van een biogeografische populatie zou de afname grote consequenties kunnen hebben, omdat enkele procenten van het totaal verdwijnen. Toepassing van criterium 3 voorkomt dit.
4. Het vierde criterium luidt: Voor iedere specifieke jaarcyclusfase worden criterium 1 en 2 toegepast, waarbij als voorwaarde geldt dat in de te beschouwen fase minimaal 50% van het maximum aantal aanwezig is, dan wel minimaal 1% van de biogeografische populatie in deze fase in het gebied verblijft.
Toelichting Met het vierde criterium wordt afgewogen of het gebied een specifieke ecologische functie heeft voor een soort in een bepaald deel van de jaarcyclus. Hierbij kunnen de aantallen in verschillende fasen aanmerkelijk van elkaar verschillen. Door ook andere fasen waarin soorten in lagere aantallen in het gebied verblijven (bijvoorbeeld rui) te beschouwen, kunnen specifieke functies behouden blijven. De functie van het gebied voor die soort wordt daarmee zwaarder gewogen dan de lagere aantallen in vergelijking met het maximum aantal. Zo wordt invulling gegeven aan de functionele aspecten van het netwerk van gebieden.

Criteria broedvogels

1. Het eerste criterium luidt: het aantal ter plaatse broedende paren van selecterende soorten mag door de ingreep met niet meer dan 1% van de landelijke populatie afnemen.
Toelichting De gebieden zijn aangewezen voor de betreffende soorten op basis van het criterium, 'behorende tot de vijf belangrijkste gebieden in ons land, dan wel dat soorten zijn vermeld op de Rode Lijst' waarmee getracht wordt op lange termijn een netwerk van leefgebieden te garanderen waar deze soorten kunnen broeden. Door toepassing van dit criterium wordt invulling gegeven aan behoud van de netwerk-functie en de aanwijzing als speciale beschermingszone, tevens wetland van internationale betekenis.
2. Het tweede criterium luidt: de aantalsafname van een bepaalde broedvogelsoort mag niet meer bedragen dan 5% van de in het gebied voorkomende aantallen broedparen.
Toelichting Hoewel dit percentage relatief hoog is, moet in het kader van de interpretatie van artikel 6 terdege rekening worden gehouden met cumulatieve effecten van andere ingrepen. Bij drie of meer vergelijkbare ingrepen die nu in uitvoering of gepland zijn, kan derhalve de afname 15% of meer bedragen hetgeen voor de aantallen in het gebied en de aangrenzende wetlands substantieel is. Hiermee wordt bijgedragen in het behoud van de functies van een gebied, ook op termijn.
3. Het derde criterium luidt: Indien meer dan 10% van de nationale populatie van een soort in het gebied kan broeden, wordt criterium 2 op 1% gesteld en indien dit aandeel meer dan 25% van de nationale populatie bedraagt, wordt criterium 2 op 0,5% gesteld.
Toelichting Dit criterium houdt rekening met de netwerkfunctie van een gebied en het belang van een bepaald gebied voor een aanmerkelijk deel van een Nederlandse populatie van een soort. Zonder toepassing van criterium 3 kan de eventuele afname in het gebied zelf op het eerste gezicht aanvaardbaar lijken. Binnen het geheel van Nederland zou de afname grote consequenties kunnen hebben, omdat enkele procenten van het totaal verdwijnen. Toepassing van criterium 3 voorkomt dit.
4. Het vierde criterium luidt: de ingreep mag er niet toe leiden dat het bestaande netwerk van habitatplekken en verbindingen in kwaliteit afneemt.
Toelichting Toepassing van dit criterium voorkomt dat de mogelijkheden voor migratie tussen habitatplekken (metapopulatie) afnemen zodat de bestaande mogelijkheden voor locale extinctie en kolonisatie blijven bestaan.

2.3 Overig

In de nabijheid van de jachthaven van Hattem liggen geen gebieden die beschermd zijn in de zin van de Natuurbeschermingswet, dan wel de Habitatrichtlijn. Deze twee onderdelen uit groene wet- en regelgeving zijn daarom voor het vervolg niet relevant.

3 Beschermde soorten

Bij de Provincie Gelderland zijn flora-gegevens opgevraagd van het kilometerhok (201-499) waarin de uitbreiding van de jachthaven ligt. Daarnaast zijn verschillende gegevenssets met het voorkomen van broedvogels en niet-broedvogels in de betrokken uiterwaard gebruikt. Ook is op basis van literatuur een inschatting gemaakt van het voorkomen van soorten uit andere faunistische groepen.

Bij het Natuurloket is nagegaan in hoeverre waarnemingen bekend zijn van beschermde soorten in het km-hok waarbinnen het plangebied is gelegen. Het onderhavige kilometerhok is redelijk onderzocht. Met name vaatplanten, broedvogels en vlinders zijn redelijk tot goed onderzocht. De overige soortgroepen zijn niet of nauwelijks geïnventariseerd. De meeste van de onderliggende gegevens zijn langs bovengenoemde kanalen ter beschikking gekomen, en gebruikt.

3.1 Flora

De vegetatie in het onderzoeksgebied bestaat voornamelijk uit vochtig tot nat grasland. De Provincie Gelderland heeft flora-gegevens beschikbaar gesteld van het plangebied. Soorten die voorkomen in de vegetatie-opnamen van de Provincie Gelderland zijn (uit 1985): mannagras, geknikte vossenstaart, fioringras, geknikte vossenstaart, kruipende boterbloem, zilverschoon, krulzuring, ruw beemdgras, rietgras en gewone hoornbloem. Het betreft voornamelijk (zeer) algemeen voorkomende soorten.

Opnamen (1985) uit het ruigere natte grasland (slikkige laagte) laten zien dat daar soorten als geknikte vossenstaart, veenwortel, zwanebloem, moeraskruiskruid, mannagras, liesgras en kalmoes voorkomen. De zwanebloem is een beschermde soort. In het plangebied zijn twee sloten met oeverbegroeiing aanwezig. De vegetatieopnamen (uit 1985 en 1990) laten zien dat als water- en oeverplanten onder andere gele plomp, liesgras, riet, glanzend fonteinkruid, kroos, smalle waterpest, waterkruiskruid, grote waterweegbree en pijlkruid voorkomen.

De huidige jachthaven wordt door een met struweel begroeide kade begrensd. Hier zijn de volgende soorten in 1984 door de provincie waargenomen: zomereik, es, wilg, ruw beemdgras, rietgras, gewone wederik, kweek, moerasspirea, liesgras, hondsdrif, kattenstaart, smeewortel. Het betreft een vegetatie van vochtige en voedselrijke gronden.

Beschermde soorten

De floragegevens van de Provincie zijn puntgegevens. Alleen de opnamen die van belang zijn voor het plangebied zijn bekeken. In de opnamen komt alleen de zwanebloem *Butomus umbellatus* als beschermde soort naar voren. De zwanebloem is vrij algemeen in de regio.

Figuur 3.1 Het gebied ten noorden van de huidige jachthaven. Het betreft een buitendijks gelegen weidegebied dat rijk is aan weidevogels.

Figuur 3.2 Centraal in het gebied ligt een sloot; een restant van een oude geul. Aan de oostzijde, tegen de havenkom aan, wordt het weidegebied begrensd door een met struweel begroeide kade. Ten tijde van de opname (19 juni 2003) werd het perceel gemaaid.

Volgens het Natuurloket zijn uit het onderhavige kilometerhok waarnemingen bekend van drie soorten beschermde vaatplanten. Potentieel interessante habitats vormen de zomerkades en de winterdijk buiten het plangebied. In het rivierengebied zijn dit vaak de groeiplaatsen van bijzondere soorten. In de gegevens van het Natuurloket wordt melding gemaakt van twee soorten vaatplanten die op de Rode Lijst van zeldzame en bedreigde plantensoorten zijn opgenomen. In de opnamen van de provincie komen geen Rode Lijstsoorten voor. De meest kansrijke plaats voor deze soorten lijkt de winterdijk. Aanbevolen wordt de gegevens van FLORON op te vragen zodat nagegaan kan worden waar de beschermde soorten en Rode Lijst-soorten voorkomen.

3.2 Zoogdieren

In principe bevindt zich in en rond de deelgebieden geschikt habitat (soortenrijke graslanden, ruigten, struwelen en bosjes) voor alle algemeen voorkomende zoogdiersoorten zoals wezel, hermelijn, bunzing, egel, woelrat, dwergmuis, bosmuis, bosspitsmuis, aardmuis en veldmuis. De waterspitsmuis komt aan de noordzijde van Hattem voor (Broekhuizen *et al.*, 1992). De veldmuis en de aardmuis komen in grasland voor, de bosmuis, dwergmuis en bosspitsmuis zijn te vinden in ruigtes en bosjes. Oevers zijn van betekenis voor de woelrat.

Alle vleermuizen staan vermeld in bijlage IV van de Habitatrichtlijn. Vleermuissoorten die uit de regio bekend zijn, zijn de gewone dwergvleermuis, de ruige dwergvleermuis, de rosse vleermuis en de laatvlieger. Vanwege de afwezigheid van oude geschikte bomen zal het plangebied niet als zomer- of winterverblijf voor vleermuizen fungeren. De oude steenfabriek in de nabijheid van het plangebied en de bebouwing van Hattem kan wel als zomer- en winterverblijf fungeren. Daarom kan worden aangenomen dat in het plangebied vleermuizen uitsluitend foerageren. Volgens de gegevens uit Dijkstra *et al.* (1999) zijn er zomerwaarnemingen gedaan van de gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus*, laatvlieger *Eptesicus serotinus* en gewone grootoorvleermuis *Plecotus auritus* (periode 1986-1997) nabij Hattem. De mogelijkheid bestaat dat deze soorten in of nabij het plangebied foerageren. De gewone grootoorvleermuis is echter op basis van het aanwezige habitat niet snel foeragerend te verwachten.

De IJsseluitwaarden vormen foerageergebieden voor de das. De das komt onder andere voor op en langs de Veluwe en is ook uit de omgeving van Hattem bekend (Broekhuizen *et al.*, 1992). Vochtige graslanden en meidoornstruwelen vormen geschikte voedselgebieden. Burchten komen uitsluitend voor op hoogwatervrije locaties die vrij zijn van verstoring door de mens (Veen, *et al.*, 1998). De dichtstbijzijnde burchten liggen op de Veluwe op enkele kilometers van het plangebied.

Beschermde soorten

Alle van nature in Nederland voorkomende soorten zoogdieren zijn beschermd in het kader van de Flora- en faunawet, afgezien van de huismuis, bruine en zwarte rat. Binnen het plangebied worden geen vaste rust- en verblijfplaatsen van zeldzame of bedreigde

soorten zoogdieren verwacht. Strikt beschermde vleermuizen die in het plangebied voor (kunnen) komen zijn: laatvlieger, gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis en rosse vleermuis, echter van deze groep zijn geen vaste rust- en verblijfplaatsen te verwachten.

3.3 Amfibieën en vissen

In het onderzoeksgebied zijn twee sloten aanwezig. Het betreft een brede sloot met flauwe oevers en weinig oeverbegroeiing. Daarnaast loopt er een smalle sloot met veel rietbegroeiing langs de kant. In principe zijn deze wateren voor alle (algemene) soorten amfibieën geschikt, zoals de bruine kikker, groene kikker, gewone pad en de kleine watersalamander.

Het IJsseldal is een van de belangrijkste verspreidingsgebieden in Nederland van de knoflookpad en een belangrijk leefgebied voor de kamsalamander. Beide soorten staan vermeld op bijlage IV van de Habitatrichtlijn. In het IJsseldal komen nog drie andere Habitatrichtlijnsoorten voor, namelijk rugstreeppad, poelkikker en heikikker. Met uitzondering van de Rugstreeppad staan alle genoemde soorten op de Rode Lijst. Bij het Natuurloket zijn van het betreffende km-hok geen gegevens bekend van Habitatrichtlijnsoorten. Wel wordt het voorkomen van drie beschermde soorten genoemd.

De knoflookpad en kamsalamander zijn Rode Lijstsoorten en worden in ons land ernstig bedreigd (Creemers, 1996). De knoflookpad werd in de periode 1950-1984 nabij Hattem waargenomen, in de periode 1985-1998 alleen ver ten zuiden van Hattem (Creemers, 1998). De kamsalamander is in het IJsseldal goed vertegenwoordigd (Creemers & Crombaghs, 1995). In de periode 1985-1998 zijn waarnemingen nabij Hattem gedaan (Creemers, 1998). De kamsalamander (en ook de knoflookpad) is een soort van visloze, geïsoleerde wateren. Aangezien dit type water niet in het plangebied voorkomt, is de kamsalamander hier niet te verwachten.

Van de poelkikker zijn uit 1985-1998 alleen waarnemingen bekend ten zuiden van Hattem (Creemers, 1998). Het is een soort van binnendijkse wateren die daarom niet in het plangebied is te verwachten. De rugstreeppad is alleen zuidelijker in het IJsseldal waargenomen (1950-1998) en komt dus niet in het plangebied voor (Creemers, 1998). Van de heikikker zijn geen waarnemingen uit de directe omgeving bekend (Creemers, 1998).

Waarnemingen van boomkikkers dateren van voor 1970. Dichtstbijzijnde recente vindplaatsen liggen in Twente en de Achterhoek. De ringslang is bekend uit de omgeving, maar wordt zelden in uiterwaarden aangetroffen (Veen *et al.*, 1998). Deze zijn beiden dan ook niet in het gebied te verwachten.

Typische riviervissen in de IJssel zijn winde, spiering, alver, rivierdonderpad, riviergrondel, kopvoorn en barbeel. De IJssel wordt qua visbiotoop gerekend tot de zogenaamde 'barbeelzone'. Hoewel er van de IJssel geen paaiplassen van de barbeel bekend zijn, zijn er incidenteel wel jonge barbelen gevangen (Veen *et al.*, 1998).

In de sloten in het plangebied kan de beschermde soort kleine modderkruiper verwacht worden.

Beschermde soorten

Alle van nature in Nederland voorkomende soorten amfibieën en een aantal soorten vissen zijn beschermd. Er is één beschermde vissoort (kleine modderkruiper) te verwachten en vier beschermde soorten amfibieën (groene kikker, bruine kikker, gewone pad en kleine watersalamander).

3.4 Vogels

Broedvogels

In het plangebied en omgeving komen weidevogels, struweelvogels en watervogels als broedvogel voor. Door de Provincie zijn in het plangebied en omgeving tellingen van minder algemene broedvogels verricht (1998). Algemene soorten als merel, wilde eend en meerkoet zijn niet onderzocht. De geïnventariseerde oppervlakte bedroeg ongeveer 70 ha (tabel 3.1).

Tabel 3.1 Aantal territoria van broedvogels in het gebied rond de jachthaven Hattem in 1998 (gegevens provincie Gelderland).

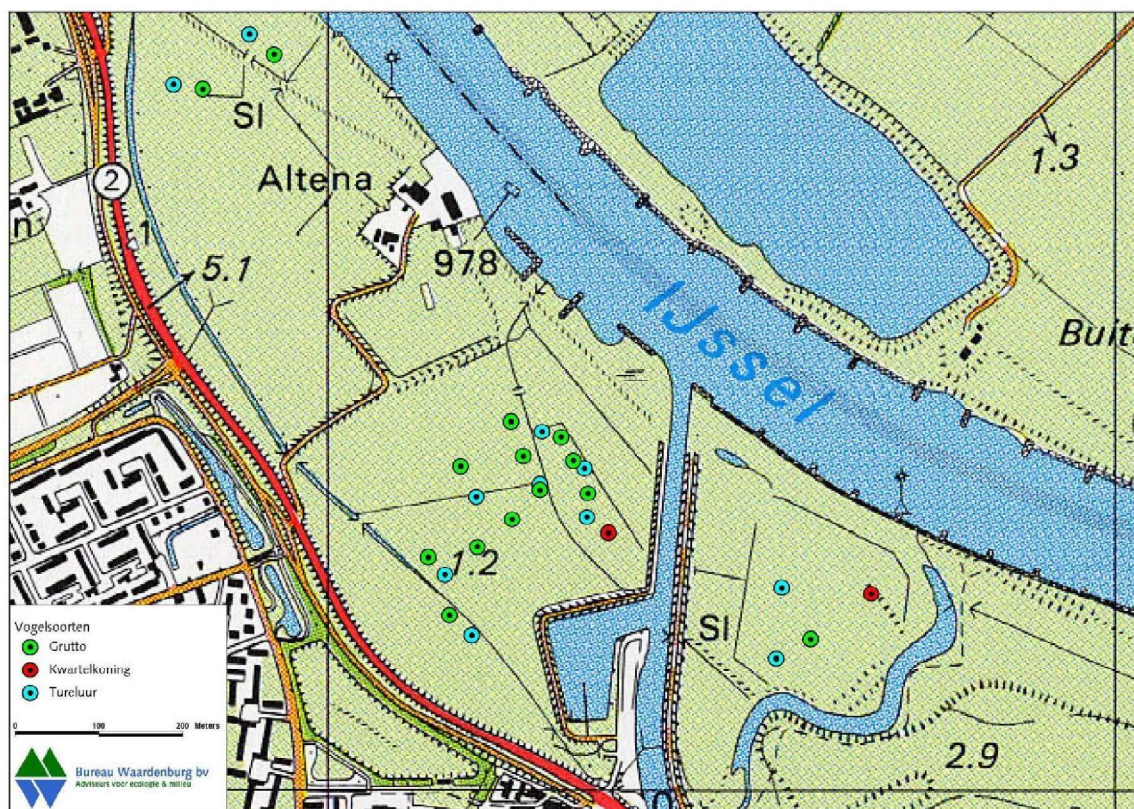
Soort	Aantal	Aantal/100 ha
Wilde eend	10	14,3
Slobeend	1	1,4
Kuifeend	1	1,4
Kwartelkoning*	2	2,9
Waterhoen	2	2,9
Meerkoet	16	22,9
Scholekster	2	2,9
Kievit	20	28,6
Grutto*	12	17,1
Tureluur*	11	15,7
Graspieper	1	1,4
Gele kwikstaart	2	2,9
Bosrietzanger	21	30
Kleine karekiet	14	20
Rietgors	7	10

*=Rode lijstsoort

In het algemeen kan gezegd worden dat de dichtheden van broedvogels in het plangebied (onderdeel van de Hoenwaard) aan de hoge kant zijn. Dit wijst op een goede

habitatkwaliteit in deze uiterwaard. Zo liggen de dichtheden boven die van de uiterwaarden op de splitsing van Rijn en IJssel (Lensink, 1993). Daarnaast komen in het onderzochte gebied drie soorten voor die vermeld zijn op de Rode Lijst (tabel 3.1). Hiervan is de kwartelkoning ook vermeld in het aanwijzingsbesluit van de speciale beschermingszone IJssel. In 1998 is een kwartelkoning juist ten noorden van de huidige jachthaven vastgesteld en een juist ten zuiden daarvan.

De 'Stichting Vrienden van het Boerenland' heeft in 2003 op het gebied direct ten noorden van de jachthaven (gebied 214 uit het Gebiedsplan IJsselvallei en Randmeerkust) de volgende broedvogels vastgesteld: 6 paar grutto's, 5 paar tureluurs, 2 paar slobbeenden, minimaal 7 paar kieviten, 1 paar scholeksters, 1 paar watersnip en 1 paar kwartelkoning. De dichtheden van deze soorten in het onderzochte gebied stemmen overeen met die uit 1998 (tabel 3.1).

Figuur 3.3 Verspreiding van kwartelkoning, grutto en tureluur (Rode lijstsoorten) in de directe omgeving van het plangebied (gegevens provincie Gelderland).

De kwartelkoning is in de IJsseluiterwaarden een vrij schaarse broedvogel en wordt vooral aangetroffen in vochtige kruidenrijke graslanden (Hazelhorst & Heinen, 2001). De grootte van de landelijke populatie kwartelkoningen in Nederland bedroeg in 1993-1997 100 paar (van Roomen *et al*, 2000), in 1998-2000 240-700 paar (SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002), in 2001 220-240 paar waarvan 33 in het IJsseldal (Schoppers & Koffijberg, 2001) en in 2002 350-390 paar waarvan 41 in het IJsseldal

(Schoppers & Koffijberg, 2002). In 2001-2002 zijn achtereenvolgens 3 en 1 paar in de Hoenwaard vastgesteld. De soort is derhalve een jaarlijkse broedvogel in de omgeving van de jachthaven.

IJsvogels zijn in de IJsseluiterwaarden zeer schaars en komen er niet ieder jaar tot broeden. In 1996-1998 zijn ver ten zuiden van Hattem twee broedgevallen vastgesteld (Hazelhorst & Heinen, 2001). Deze soort is voor een beoordeling in het kader van de Vogelrichtlijn verder niet relevant.

Figuur 3.4 Het terrein aan de oostzijde van het plangebied, waarin de kwartelkoning vermoedelijk is waargenomen.

Niet-broedvogels

De aantallen trekkende watervogels in de Speciale Beschermingszone IJssel op basis waarvan de aanwijzing heeft plaatsgevonden, zijn vastgelegd in Van Roomen *et al.* (2000). Deze gegevens bestrijken de jaren 1992/93 t/m 1996/97. Om de effecten te bepalen is voor de uiterwaarden rond Hattem en Zwolle gebruik gemaakt van maandelijkse tellingen van watervogels langs de rivieren van 1994/95 t/m 1998/1999 (gegevens SOVON Vogelonderzoek Nederland). Hieronder zijn de seizoensmaxima van kwalificerende soorten voor het telgebied (IJsseluiterwaarden van Werven tot aan de brug bij Zwolle, zijnde de Hoenwaard en het Engelse Werk bij Zwolle) samengevat.

Tabel 3.2 Seizoensmaxima van kwalificerende soorten voor het gebied Werven-Zwolle.

Studiegebied	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99
kleine zwaan	1314	208	15	0	0
wilde zwaan	83	19	0	2	7
kolgans	550	195	4800	0	4
smient	1000	236	400	103	60
slobeend	4	0	0	0	0
meerkoet	1330	900	490	191	183
grutto	5	4	1300	0	5

bron: SOVON Vogelonderzoek Nederland

Halverwege de jaren negentig konden nog flinke aantallen kleine zwanen in de Hoenwaard worden aangetroffen. Daarna ontbrak deze soort. Ook van smient en meerkoet zijn alleen halverwege de jaren negentig flinke aantallen geteld, met name in het Engelse Werk. Het grote aantal kolganzen valt samen met een strenge winter (de laatste elfsteden-winter). In zachtere winters ligt hun aantal in de Hoenwaard lager. Het grote aantal grutto's komt uit voorjaar 1997, toen de waterstanden gunstig waren voor een grote pleisterplaats in het Engelse Werk.

Beschermde soorten en gebieden

Alle vogelsoorten zijn in het kader van de Flora- en faunawet beschermd. Door werkzaamheden in het kader van de herinrichting kan verstoring van vogels (broedplaats, verblijfplaats) optreden. Dit speelt vooral in het broedseizoen wanneer vogels langere tijd achtereen aan een en dezelfde plek zijn gebonden. Buiten het broedseizoen zijn vogels flexibeler en kunnen zij bij verstoring op een bepaalde plaats uitwijken naar elders.

Het IJsseldal is aangewezen als Speciale BeschermingsZone in het kader van de Vogelrichtlijn op grond van het numerieke voorkomen van twee soorten broedvogels en acht soorten niet-broedvogels. Kwalificerend als broedvogel zijn kwartelkoning en ijsvogel. De reuzenster, wilde zwaan, kleine zwaan, kolkans, smient, slobend, meerkoet en grutto zijn kwalificerend als niet-broedvogel (Van Roomen *et al.*, 1999).

De kwartelkoning komt direct ten noorden van de huidige jachthaven voor. Als gevolg van de aanleg van de uitbreiding van de haven kan een broedplek verloren gaan. In de zin van de Vogelrichtlijn kan dit effect als significant worden beschouwd. Immers, door dit verlies gaat het aantal in het IJsseldal met meer dan 50% achteruit (criterium 2, zie hoofdstuk 2). Dit geldt alleen op grond van het gemiddeld aantal van 11 in de speciale beschermingszone in 1993-1997 (cf aanwijzingsbesluit, zie Van Roomen *et al.* 2000). In het licht van de huidige aantallen (30-40 paar in het IJsseldal) is een afname van 1 paar niet significant. De IJsvogel komt alleen in uiterwaarden ten zuiden van Hattem tot broeden. Deze soort is daarom niet relevant voor een beoordeling van effecten.

De reuzenster wordt voornamelijk aangetroffen in de monding van de IJssel en is daarom niet relevant voor de beoordeling van effecten van de uitbreiding van de jachthaven van Hattem. Van de andere soorten gaat in de omgeving van de huidige jachthaven enig foerageerhabitat verloren (1,5 ha en enkele hectaren beïnvloed door verstoring). Dit zal bij geen van de soorten leiden tot een substantiële afname van het aantal in de speciale beschermingszone. Op grond van de criteria uit hoofdstuk 2 zal daarom geen sprake zijn van enig significant effect.

3.5 Overige soorten

In het begin van de jaren '90 werd de sprinkhanensoort het locomotiefje *Chorptippus apricarius* in vijf uurhokken in de omgeving van Zwolle aangetroffen. Een aantal

zingende exemplaren werd waargenomen aansluitend aan de populatie bij Zwolle op de Gelderse dijk boven Hattem. Rondom deze plaats is toen niet uitgebreid gezocht en het is niet onwaarschijnlijk dat op meer plaatsen langs deze dijk populaties aanwezig zijn (Reemer & Kalkman, 1998). Deze soort is echter de enige Rode Lijst-soort in de omgeving van Hattem (Reemer & Kalkman, 1998). Het betreft echter geen beschermde soort.

Van de bosbeekjuffer *Calopteryx virgo* (soort van koude, beschaduwde, zuurstofrijke bosbeken) zijn er voor 1950 waarnemingen in de omgeving van Hattem gedaan, daarna is ze niet meer gezien. Er zijn op dit moment geen Rode Lijst-soorten van libellen die in het plangebied voorkomen (Kalkman *et al.*, 1998). De bosbeekjuffer is overigens geen beschermde soort.

Uit gegevens over de verspreiding op kilometerhokniveau van alle dagvlinders van de Rode Lijst die na 1990 populaties in Gelderland hebben of gehad hebben (Van Swaay 1998), blijkt dat de sleedoornpag *Thecla betulae* ook nabij Hattem is gezien. De soort is vooral langs de rand van de Veluwe te zien in sleedooronstruwelen, plantsoenen en parkjes in het stedelijk gebied. Vanuit de populaties op de Veluwe breidt de soort zich ook uit richting Zwolle (Van Swaay 1998). Deze soort is echter geen beschermde soort.

Beschermde soorten

Binnen het plangebied zijn volgens de opnames uit de rapporten van de provincie Gelderland geen beschermde soorten vlinders, libellen en andere ongewervelden aangetroffen. In de gegevens van het Natuurloket wordt ook geen melding gemaakt van soorten vlinders die beschermd zijn en/of op de Rode Lijst staan. Dit komt overeen met de bevindingen in het rapport 'Vlinders van de Rode Lijst in Gelderland' (Van Swaay 1998). Van libellen en sprinkhanen in het gebied zijn bij het Natuurloket geen gegevens bekend. Op grond van het beperkte aanbod aan struweel in het plangebied en omgeving worden evenmin beschermde vlinders, libellen en andere ongewervelden verwacht.

4 Effecten beschermde soorten

4.1 Effecten op hoofdlijnen

De uitbreiding van de jachthaven met ongeveer 1,5 ha zal ten koste gaan van een vergelijkbare oppervlakte grasland en het struweel op de kade langs de noordzijde van de huidige haven. Deze ingreep heeft gevolgen voor de aldaar aanwezige organismen; hun habitat wordt vernietigd. Dit heeft gevolgen voor de in het grasland voorkomende soorten (planten, weidevogels, herbivore watervogels), soorten die in en langs sloten leven (planten, amfibieën, vissen) en soorten die in en onder het struweel leven (struweelvogels, zoogdieren, etc). Daarnaast mag worden verwacht dat in het watersportseizoen het gebied ten noorden van de nieuwe jachthaven verstoord zal worden. In de huidige situatie treedt dit effect ook al op. Feitelijk breidt de zone met verstoring zich naar het noorden uit.

Ten noorden van de havenuitbreiding is 5 ha beschikbaar voor nieuwe natuur. Het ligt voor de hand eventuele negatieve effecten van de uitbreiding van de haven hier op te vangen.

4.2 Effecten per soortgroep

Flora

Door de uitbreiding van de jachthaven zal een beperkte lengte sloten verdwijnen met enkele groeiplaatsen van de zwanebloem. De zwanebloem komt algemeen in de regio voor, waardoor de soort niet in zijn voortbestaan wordt bedreigd en het netwerk van groeiplaatsen evenmin in kwaliteit zal afnemen. Daarnaast kunnen in de 5 ha nieuwe natuur vervangende groeiplaatsen worden aangelegd, bestaande uit matig diep, helder en stagnant water.

Zoogdieren

De jachthavenuitbreiding zal naar verwachting geen negatief effect hebben op het voorkomen van zoogdieren. Uiterwaarden zijn als gevolg van de frequente inundaties arm aan zoogdieren. Daarnaast komen er vooral algemeen voorkomende soorten voor. Deze zullen door het verlies van 1,5 ha geen onoverkomelijk nadeel ondervinden.

Amfibieën en vissen

Door de uitbreiding van de haven zal een kleine lengte sloten verdwijnen. Hierdoor wordt een beperkte oppervlakte voortplantingshabitat voor amfibieën zoals groene kikker, bruine kikker en gewone pad vernietigd. Deze soorten komen algemeen voor in de omgeving van Hattem. De gunstige staat van instandhouding voor deze soorten wordt door deze ingreep niet geschaad. Daarnaast kan in de 5 ha nieuwe natuur eenvoudig vervangend voortplantingshabitat worden aangelegd, bestaande uit ondiep stagnant water (zie ook onder flora).

Vogels

Door de aanleg van de havenuitbreiding gaat 1,5 ha open grasland verloren. Dit is broedhabitat voor weidevogels als grutto, tureluur en kwartelkoning. Daarnaast zal de omgeving meer verstoring kennen dan thans, met mogelijk ook een negatief effect op deze soorten. Het effect zal per soort een tot enkele paren bedragen. Voor een soort als de kwartelkoning ligt dit op de grens van een effect dat in het licht van de Vogelrichtlijn nog toegestaan kan zijn. Daarnaast gaan weidevogels als grutto en tureluur op veel plekken sterk in aantal achteruit. Het ligt daarom voor de hand om in de 5 ha nieuw te ontwikkelen natuur een belangrijk deel van de oppervlakte optimaal voor deze soorten in te richten en te beheren (grasland zonder bemesting; eenmaal maaien en afvoeren na 1 augustus).

Overige soorten

Andere beschermde soorten zijn niet aangetroffen en worden op grond van het aanwezige habitat evenmin verwacht.

4.3 Conclusies

Het effect van de directe aantasting van leefgebied van beschermde soorten op de voorkomende populaties in het gebied is naar verwachting beperkt. De meeste soorten beschermde planten en dieren zijn algemeen in de regio voorkomend. De duurzame staat van instandhouding van de populaties van de meeste van de relevante soorten is door de ingreep niet in het geding.

Het voorkomen van de kwartelkoning in de nabijheid van de huidige haven, en het verdwijnen van deze plek door de uitbreiding, vraagt naar de geest van de Vogelrichtlijn om compenserende maatregelen. De natuurontwikkeling zou bij voorkeur gerealiseerd dienen te worden op percelen die hoger gelegen zijn dan de 1,5 ha van het plangebied, in casu percelen die momenteel minder belangrijk zijn voor weidevogels en die in aanmerking komen voor maaiveldverlaging. Immers de verloren gegane waarden bevinden zich in lager gelegen percelen en zijn gebonden aan een daar heersend relatief hoog waterpeil en/of een lange nawerking van voorjaarsinundaties met IJsselwater. De natuurcompensatie wordt echter gezocht in het gebied grenzend aan de jachthavenuitbreiding, binnen de 5 ha die reeds door RGV begrensd is ten behoeve van nieuwe natuur (zie figuur 1.3). De inschatting is dat hier voldoende mogelijkheden aanwezig zijn om het verlies aan leefgebied van de kwartelkoning te compenseren.

5 Aanbevelingen

5.1 Algemeen

Aanbevolen wordt de gegevens van beschermde plantensoorten bij Floron aan te vragen. In de gegevens van het Natuurloket wordt melding gemaakt van twee soorten vaatplanten die op de Rode Lijst van zeldzame en bedreigde plantensoorten zijn opgenomen. In de opnamen van de provincie komen echter geen Rode Lijstsoorten voor. De meest kansrijke plaats voor deze soorten lijkt de winterdijk. Aanbevolen wordt de gegevens van FLORON op te vragen zodat nagegaan kan worden waar de beschermde soorten en Rode Lijst-soorten voorkomen.

5.2 Maatregelen bij realisatie van de jachthavenuitbreiding

In het kader van de uit te voeren (grond)werkzaamheden in het kader van de jachthavenuitbreiding worden de volgende maatregelen geadviseerd:

- het buiten het broedseizoen uitvoeren van alle werkzaamheden die betrekking hebben op het verwijderen van opgaande vegetatie. Dit seizoen loopt van half maart tot half augustus;
- het uitgraven van sloten buiten het voortplantingsseizoen van amfibieën (maart-juni).
- het in sloten vangen en verplaatsen van kleine modderkruipers naar geschikt habitat in de directe omgeving;
- voor de aanvang van werkzaamheden controle op eventueel aanwezige egels. Aanwezige dieren verplaatsen naar geschikt habitat in de omgeving;
- na uitbreiding van de jachthaven aanleg van een struweel langs de noordzijde als afscherming tegen verstoring van het achterliggende gebied en als foerageerelement voor vleermuizen;
- voor andere soorten worden geen specifieke maatregelen aanbevolen.

5.3 Schema werkzaamheden

Het zal in de praktijk goed mogelijk zijn om bij de werkzaamheden van de uitbreiding van de jachthaven rekening te houden met de verschillende diersoorten. Hieronder wordt een voorstel gepresenteerd voor een globale planning van de werkzaamheden:

Vorbereidende werkzaamheden voor het uitvoeren van grondwerk

Volgorde		jan	feb	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
	Voortplantingsseizoen amfibieën												
	Winterslaap egels												
	Broedseizoen vogels												
Dempen 1	wegvangen amfibieën en vissen												
Dempen 2	dempen oude sloten												
Kap 1	vangen en verplaatsen egels												
Kap 2/3	verwijderen houtige begroeiing												
Kap 2/3	maaïen opgaande ruigten												

■ ■ ■ = uitvoering mits egels voor de winterslaap zijn weggevangen en verplaatst

Bij uitvoering grondwerkzaamheden in het voorjaar / zomer

Vòòr 15 maart (start broedseizoen)

- Voor het verwijderen van vegetatie eventueel aangetroffen egels vangen en verplaatsen naar geschikte habitats.
- Verwijderen van opgaande vegetatie. Indien in de winter houtige begroeiing wordt verwijderd, dan moeten de eventueel aanwezige egels vòòr de winterslaap worden gevangen en verplaatst.
- Korthouden van de vegetaties.

Vanaf april

- Geen verstoring van broedvogels veroorzaken.
- Start grondwerkzaamheden op de voorbereide percelen.
- Overige percelen vegetatie kort houden.

Vanaf augustus

- Vlak voor het dempen van de sloot de eventueel nog aanwezige amfibieën (en vissen) wegvangen.
- De amfibieën en vissen naar geschikte voortplantingswateren brengen.
- Direct aansluitend de sloot dichtschuiven.

Bij uitvoering grondwerkzaamheden in het najaar

Indien de inrichtingswerkzaamheden in het najaar van start gaan, zullen in het voorjaar voorbereidende werkzaamheden noodzakelijk zijn.

Vòòr 15 maart (start broedseizoen)

- Bij werkzaamheden aangetroffen egels vangen en verplaatsen naar geschikte habitats.

15 maart t/m augustus

- Geen verstoring van broedvogels veroorzaken.

Vanaf augustus

- Vlak voor het dempen van de sloot de eventueel nog aanwezige amfibieën (en vissen) wegvangen.
- De amfibieën en vissen naar geschikte voortplantingswateren brengen.
- Direct aansluitend de sloot dichtschuiven.
- Voorafgaand aan het verwijderen van opgaande vegetatie eventueel egels vangen en verplaatsen naar geschikte habitats. Indien in de winter houtige begroeiing wordt verwijderd, dan moeten de eventueel aanwezige egels vòòr de winterslaap worden gevangen en verplaatst.
- Verwijderen van opgaande vegetatie en start grondwerkzaamheden.

Voorkeur tijdstip start

Indien de grondwerkzaamheden van start gaan in het najaar, zijn de maatregelen minder intensief vergeleken met een start in het voorjaar. Er hoeft geen rekening meer te worden gehouden met het broedseizoen van vogels, en de meeste soorten amfibieën zullen uit de sloten vertrokken zijn. Eventueel aangetroffen amfibieën kunnen in elders in het plangebied aanwezige sloten worden uitgezet. Verder kunnen egels mogelijk nog worden aangetroffen.

6 Ontheffing Flora- en faunawet

Voor het uitvoeren van de werkzaamheden dient een ontheffingsaanvraag, ingevolge artikel 75, vierde lid, onderdeel C, Flora- en faunawet (Ontheffing voor ruimtelijke ingreep) ingediend te worden voor de onderstaande soorten en de daarbij geldende verbodsbepalingen.

De verbodsbepalingen volgens de Flora- en faunawet	
Handelingen met betrekking tot beschermde planten:	
Artikel 8	
- Het plukken, verzamelen, afsnijden, vernielen, beschadigen, onwortelen of op een andere manier van de groeiplaats verwijderen van planten.	
Artikel 13	
- Het vervoeren en onder zich hebben (in verband met verplaatsen) van planten.	
- Handelingen met betrekking tot beschermde dieren:	
Artikel 9	
- Het doden, verwonden, vangen of bemachtigen van dieren.	
- Het met het oog van bovenstaande doelen opsporen van dieren.	
Artikel 10	
- Het opzettelijk verontrusten van dieren.	
Artikel 11	
- Het beschadigen, vernielen, uithalen, wegnemen, verstoren van nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren;	
Artikel 13	
- Het vervoeren en onder zich hebben (in verband met verplaatsen) van dieren.	

In het plangebied komt naar verwachting een aantal beschermde soorten voor. Voor het uitvoeren van de werkzaamheden zal voor de onderstaande soorten ontheffing moeten worden aangevraagd ex artikel 75 van de Flora- en faunawet:

Soort	Verbodsbepaling	Maatregel
Zwanebloem (<i>Butomus umbellatus</i>)	Vernielen, onwortelen en vernietigen van planten op de groeiplaats	Zo min mogelijk sloten dempen.
Wezel (<i>Mustela nivalis</i>)	Verontrusten, beschadigen, vernietigen van holen.	Houtwallen en struwelen zoveel mogelijk behouden.
Bunzing (<i>Mustela putorius</i>)	Verontrusten, beschadigen, vernietigen van holen.	Houtwallen en struwelen zoveel mogelijk behouden.
Hermelijn (<i>Mustula erminea</i>)	Verontrusten, beschadigen, vernietigen van holen.	Houtwallen en struwelen zoveel mogelijk behouden.
Egel (<i>Erinaceus europaeus</i>)	Verontrusten, verplaatsen	Houtwallen en struwelen zoveel mogelijk behouden.

Woelrat (<i>Arvicola terrestris</i>)	Verontrusten, beschadigen, vernietigen van holen.	Houtwallen en struwelen zoveel mogelijk behouden.
Dwergmuis (<i>Micromys minutus</i>)	Verontrusten, beschadigen, vernietigen van holen.	Houtwallen en struwelen zoveel mogelijk behouden.
Mol (<i>Talpa europea</i>)	Verontrusten, beschadigen, vernietigen van holen.	Geen specifieke maatregelen.
Veldmuis (<i>Microtus arvalis</i>)	Verontrusten, beschadigen, vernietigen van holen.	Geen specifieke maatregelen.
Bosmuis (<i>Apodemus sylvaticus</i>)	Verontrusten, beschadigen, vernietigen van holen.	Houtwallen en struwelen zoveel mogelijk behouden.
Aardmuis (<i>Microtus agrestis</i>)	Verontrusten, beschadigen, vernietigen van holen.	Houtwallen en struwelen zoveel mogelijk behouden.
Bosspitsmuis (<i>Sorex araneus</i>)	Verontrusten, beschadigen, vernietigen van holen.	Houtwallen en struwelen zoveel mogelijk behouden.
Kleine modderkruiper (<i>Cobitis taenia</i>)	Beschadigen, vernietigen van voortplantingswater. Verontrusten en verplaatsen.	Sloten zoveel mogelijk behouden.
Groene kikker (<i>Rana esculenta</i>)	Beschadigen, vernietigen van voortplantingswater. Verontrusten en verplaatsen.	Sloten zoveel mogelijk behouden.
Bruine kikker (<i>Rana temporaria</i>)	Beschadigen, vernietigen van voortplantingswater. Verontrusten en verplaatsen.	Sloten zoveel mogelijk behouden.
Kleine watersalamander (<i>Triturus vulgaris</i>)	Beschadigen, vernietigen van voortplantingswater. Verontrusten en verplaatsen.	Sloten zoveel mogelijk behouden.
Gewone pad (<i>Bufo bufo</i>)	Beschadigen, vernietigen van voortplantingswater. Verontrusten en verplaatsen.	Sloten zoveel mogelijk behouden.

Voor vleermuizen is het niet nodig om ontheffing aan te vragen omdat er geen rust- en verblijfplaatsen in het plangebied voorkomen.

7 Inrichtingsplan natuurontwikkeling

7.1 Randvoorwaarden voor natuurontwikkeling

Aansluitend op de havenuitbreiding heeft de RGV plannen voor realisatie van nieuwe natuur. De natuurontwikkeling betreft een door RGV reeds begrensd gebied van 5 ha. Richtinggevend voor de planvorming voor natuurontwikkeling in het gebied is de effecten-studie van de havenuitbreiding en de toetsing aan de Flora- en faunawet en Vogelrichtlijn. Vanuit deze wet- en regelgeving is met name het voorkomen van de kwartelkoning in de nabijheid van de huidige haven relevant. Het verdwijnen van leefgebied van deze soort (aan de oostzijde van het plangebied) door de uitbreiding, vraagt naar de geest van de Vogelrichtlijn om compenserende maatregelen. De inschatting is dat in de 5 ha grenzend aan de jachthavenuitbreiding voldoende mogelijkheden aanwezig zijn om het verlies aan leefgebied van de kwartelkoning te compenseren. Hierbij zijn een aantal zaken van belang:

- Bestaande natuurdoelstellingen en Programma Beheer. Het Gebiedsplan Natuur en Landschap en de daarin aangewezen pakketten vanuit Programma Beheer die op de verschillende gebiedsdelen van toepassing zijn, geven het kader aan waarbinnen natuurontwikkeling mogelijk is.
- Ruimte voor de rivieren. Mogelijk is het vanuit rivierbeheer gewenst om waterbergend vermogen te creëren in de betreffende uiterwaarden. Door maaiveldverlaging kunnen waterberging en natuurontwikkeling worden gecombineerd.
- Recreatieve uitloofunctie voor Gemeente Hattem. Een gecombineerde ontwikkeling van natuur en recreatief medegebruik ligt, gezien de nabije ligging van Hattem, voor de hand.
- Meervoudig ruimtegebruik. Streven is om natuurwaarden te ontwikkelen door de rivierdynamiek te vergroten (mogelijkheden voor waterberging) met behoud van het open landschap en met inpassing van wandelroutes en recreatief medegebruik.
- Identiteit en beleving. Door de natuurontwikkeling kan het voor wandelaars uit Hattem aantrekkelijker worden om van de sfeer van het IJssellandschap te genieten. Ook ontstaan er wellicht meer mogelijkheden voor natuureducatie. De uitbreiding van de jachthaven heeft tot gevolg dat het rivierenlandschap dichterbij de stad wordt ervaren. Het gebied krijgt een herkenbare identiteit met een sterkere belevingswaarde.

Van landschappelijke waarde zijn met name de dijken, lanen en houtwallen in het gebied. Daarnaast is de openheid van het landschap kenmerkend. Het behoud van deze waarden sluit aan op de visie voor de landschappelijke ontwikkeling van het buitengebied van Hattem (Gemeente Hattem, 1995). Voor de directe omgeving van het plangebied wordt in het landschapsplan van de gemeente ingezet op:

- N-Z verbinding uiterwaarden (moerasjes, kolken, weidevogels en openheid);
- natuurvriendelijke oeverinrichting en -beheer Apeldoorns kanaal;
- natuurvriendelijk beheerde dijktaaluds;

- zichtlijnen (behoud openheid).

Vanuit cultuurhistorisch oogpunt is de in het gebied aanwezige steenfabriek van belang. Deze kan worden benut in de situering van recreatieve routes. Hetzelfde geldt voor het scheepswrak (13e, 14e eeuw) dat aan de oever van de bestaande havenkom gelegen is. Door middel van een informatiepaneel kan hier bij de huidige haven een interessante link worden gelegd met de laat-middeleeuwse scheepvaart langs de IJssel.

Scheepswrak uit de late middeleeuwen

In september 1978 is een scheepswrak ontdekt op ca. 2,30 m beneden het oorspronkelijke maaiveld tijdens de aanleg van de huidige jachthaven. Het ligt in de zuidoost-hoek van de haven en is grotendeels afgedekt met oeverbekleding. Het betreft het wrak van een schip uit de laat-13e of vroeg-14e eeuw. Qua constructie zijn geen vergelijkbare scheepsvondsten uit Nederland (en waarschijnlijk ook daarbuiten) bekend uit de betreffende periode. Het vaartuig is derhalve van groot belang voor de kennis van de laat-middeleeuwse scheepsbouw. In geval van werkzaamheden aan de haven en het talud in de directe omgeving van het wrak dient het Centrum voor Scheepsarcheologie hiervan op de hoogte te worden gesteld, om een (vervolg)onderzoek te kunnen uitvoeren (Morel, 1995).

7.2 Gebiedsplan natuur en landschap

Uit het gebiedsplan natuur en landschap (Provincie Gelderland, 2002) wordt duidelijk dat het plangebied voor natuurontwikkeling onderdeel uitmaakt van gebied 214, dat in totaal ca. 18 ha groot is. Het betreft een zoekgebied voor beschikkingen agrarisch natuurbeheer, landschapsbeheer en kleinschalige natuurontwikkeling. Het betreft een gebiedscategorie waar voor meer dan 30 procent van het totale gebied subsidie mogelijk is. Het gaat om zowel pakketten uit de Subsidieregeling Natuurbeheer (SN) als om pakketten uit de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN). Er is subsidie mogelijk voor zowel inrichting als beheer. Bijlage 1 geeft een overzicht van de beoogde natuurdoeltypen, beschikbare pakketten en de bijbehorende oppervlaktes nieuwe natuur voor gebied 214. Het gaat om de natuurdoeltypen bloemrijk grasland, vochtig kleibos, moeras en uiterwaard landschap.

Vanwege de aard van het project (nieuwe natuur) en de aandachtspunten die van belang zijn vanuit de natuurtoets, zijn concreet voor het plangebied met name de natuurdoeltypen bloemrijk grasland en moeras interessant. Vandaar dat in de bijlage met name wordt ingegaan op de beschikbare pakketten voor deze natuurdoeltypen. Tevens wordt in de bijlage een toelichting gegeven op het beoogde natuureresultaat, de benodigde terreincondities en de beheersvoorschriften waaraan moet worden voldaan om in aanmerking te komen voor subsidie. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar het gebiedsplan (Provincie Gelderland, 2002).

7.3 Ruimte voor de Rivier

In het kader van de uitwerking van de beleidslijn Ruimte voor de Rivier voor de IJssel zijn in de afgelopen jaren diverse rapporten verschenen. In deze paragraaf worden de specifieke aandachtspunten die in de meest recente stukken voor de directe omgeving van het plangebied genoemd worden, samenvattend in beeld gebracht.

In het Regionaal Ruimtelijk Kader (Projectorganisatie Ruimte voor de Rivier, 2003) wordt de volgende visie voor de Sallandse IJssel (omgeving Hattem) gepresenteerd:

Motto: de natuurlijke, gestrekte rivier in een brede vallei.

Beeld: binnen- en buitendijks gebied is noord-zuid georiënteerd, parallel aan de rivierloop. Rivierkundige maatregelen zoals dijkverleggingen en geulen die deze parallel structuur versterken hebben de voorkeur.

Regionale opgave westoever: duidelijke agrarische belangen, accent op aanpassing, mogelijke uitzondering de ontwikkeling van een nieuwe, blauwe rivierloop. De cultuurhistorische betekenis is veelal gekoppeld aan de dijk-/oeverwalzone.

Zoekrichting: nieuwe blauwe rivierloop in binnendijks gebied tussen Veessen en Wapenveld, als uitwerking van robuuste ecologische zone tussen natuurkerngebieden Duursche waarden en Hoenwaard.

In het document worden weinig concrete aanknopingspunten gegeven voor het plangebied bij Hattem. Uit de visiekaart is af te leiden dat het gaat om 'aanpassingsgebied', waarbij het accent ligt op landbouw en stedelijk uitloopgebied.

In de rapportage Regionale Ruimtelijke Kwaliteit Bovenrivieren (Projectorganisatie Ruimte voor de Rivier, 2003) worden als kernopgaven voor de regio onder meer geformuleerd:

- ontwikkelen stedelijk uitloopgebied Zwolle - Hattem - Hoenwaard in combinatie met natuurontwikkeling;
- fietsroutes op of aan de dijken (m.n. oostzijde rivier);
- ontwikkelen waterrecreatie (waaronder aanlegplaatsen bij Hattem);
- struinnatuur/recreatie, buitendijkse wandelpaden.

Het Maatregelenboek (Projectorganisatie Ruimte voor de Rivier, 2003) is een gebiedsspecifieke uitwerking van de Blokkendoos met mogelijke rivierverruimende maatregelen. Voor de Gelderdijkse Waard en de Bentinkswellen, waar het plangebied onderdeel van uitmaakt, worden twee varianten geschetst:

Variant 1:

- maaiveldverlaging en ontwikkeling natuurlijk grasland;
- verlaging kades.

Variant 2:

- graven van een brede strang, ter plaatse van de huidige waterloop (oude geul);
- langs strang: verlaging maaiveld en ontwikkeling natuurlijk grasland en (zeer lokaal) moeras.

In de conceptuele ideeënstudie Ruimtelijke visie op de Rijntakken (Rademakers & Kempenaar, 1999) is voor de omgeving van Hattem indicatief aangegeven: "uitbreiding jachthaven in combinatie met uiterwaardverlaging".

7.4 Uitwerking inrichtingsschets

Hoofdpunten uit de beleidsanalyse

Met het oog op de natuurontwikkeling in het gebied grenzend aan de jachthaven zijn vanuit de beleidsanalyse de volgende hoofdpunten van belang:

- ontwikkelen stedelijk uitloopgebied Hattem in combinatie met natuurontwikkeling;
- maaiveldverlaging en/of graven van strang; ontwikkeling moeras en natuurlijk grasland;
- ontwikkelen waterrecreatie (waaronder aanlegplaatsen Hattem).

In het gebiedsplan maakt het plangebied onderdeel uit van een zoekgebied voor beschikkingen agrarisch natuurbeheer, landschapsbeheer of kleinschalige natuurontwikkeling. Daarbij zijn onder meer subsidiemogelijkheden aanwezig voor de ontwikkeling van moeras, bloemrijk grasland en uiterwaardlandschap (zie paragraaf 7.2).

Belangrijkste aandachtspunten uit de natuurtoets

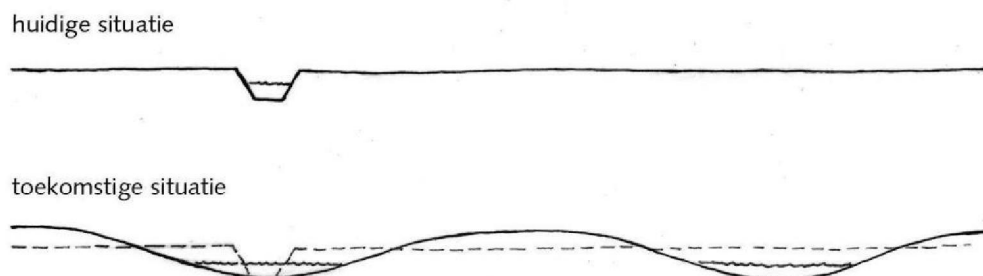
Door de havenuitbreiding gaat ca. 1,5 ha open grasland verloren. Dit is broedhabitat voor weidevogels als grutto, tureluur en kwartelkoning. Als gevolg van de ingreep zullen per soort één tot enkele paren verdwijnen. Met het oog op de wet- en regelgeving is met name het verlies aan leefgebied van de kwartelkoning in het plangebied van belang. De kwartelkoning is één van de soorten op basis waarvan het IJsseldal is aangewezen als Speciale Beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn. Naar de geest van de Vogelrichtlijn vraagt het verlies aan leefgebied van de kwartelkoning dan ook om compenserende maatregelen. Het ligt daarom voor de hand om in de 5 ha nieuw te ontwikkelen natuur een belangrijk deel van de oppervlakte optimaal voor deze soort in te richten en te beheren. Daarnaast zijn vanuit de natuurtoets de volgende aandachtspunten van belang:

- realisatie van poelen / geïsoleerd water ten behoeve van amfibieën;
- realisatie van leefgebied voor zwanebloem: matig diep, helder en stagnant water (poelen).

Maatregelen

Bij de ontwikkeling van geschikt leefgebied voor de kwartelkoning gaat het in hoofdzaak om de ontwikkeling van ruig grasland door hooilandbeheer (grasland zonder bemesting), waarbij het grasland eenmaal - na 1 augustus - wordt gemaaid en afgevoerd. Door het maaisel af te voeren wordt al te sterke verruiging door stikstofophoping en als gevolg daarvan de ontwikkeling van nitrofiële ruigte (zuring, brandnetel, etc.) voorkomen. Door nabeweiding van half augustus tot oktober wordt het gras kort gehouden, om verruiging in de winterperiode tegen te gaan. Het leefgebied wordt verder verbeterd door maaiveldverlaging (vernatting) en een

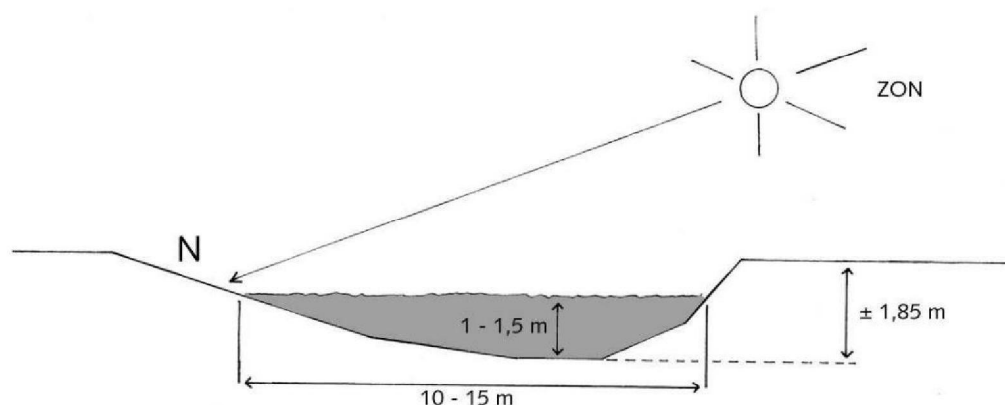
herprofilering van de in het gebied aanwezige sloten. Nieuwe sloten en poelen worden met natuurvriendelijke oevers aangelegd. De eerste jaren kan worden besloten het weidegebied te maaien tot aan de waterlijn, om wilgopslag te voorkomen.

Figuur 7.1 Principe-profilering van de te realiseren sloten en poelen.

Profilering

Een principe-profilering van de te realiseren sloten en poelen wordt weergegeven in figuur 7.1. Het huidige technische profiel van de sloten wordt verflauwd waardoor enerzijds sprake is van vernatting en anderzijds een gradiënt wordt ontwikkeld, wat interessant is voor diverse soorten flora en fauna. Bij de aanleg van poelen wordt uitgegaan van een minimale oppervlakte van 100 m² (doorsnede 10 tot 15 m) en een diepte variërend van 1 tot 1,5 m (zie figuur 7.2). De ondiepe (15-60 cm) strook water langs de oevers is het ecologisch meest interessante microhabitat. Hier zorgen de aangename temperatuur en de aanwezigheid van vegetatie voor ideale leefomstandigheden voor allerlei amfibieën- en insectenlarven. Deze zone kan worden vergroot door een zacht glooiende oever. De geleidelijk oplopende oever is met name van belang voor de noordkant van de poelen en sloten, gezien de expositie ten opzichte van de zon. Een afwisseling van vlakke en meer steile oevergedeelten draagt bij tot de ontwikkeling van een gevarieerde plantengroei.

Figuur 7.2 Principe-profilering (noord-zuid) van een poel.

Aansluiting op bestaande hoogteligging

Bij de nadere detaillering van de voorgestelde inrichtingsmaatregelen is de bestaande hoogteligging van plangebied en omgeving van belang (zie figuur 7.4). In (de directe

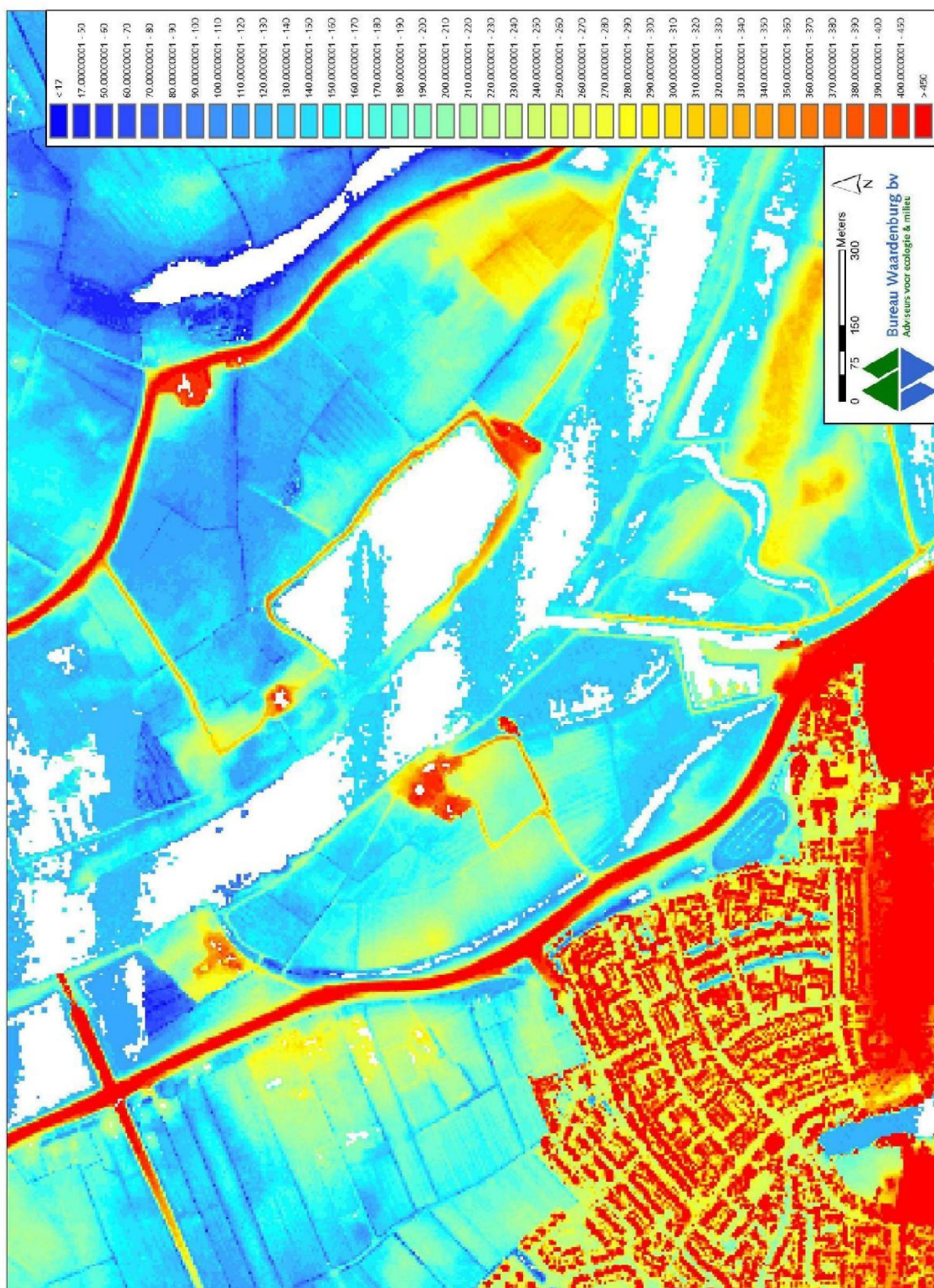
omgeving van) het plangebied is sprake van verschillen in maaiveldhoogte van ca. 1 meter. Op de hoogtekkaart zijn onder meer duidelijk de oude geul (bestaande sloot) en de daarlangs gelegen relatief laaggelegen gronden te zien. Ook het oostelijk deel van het plangebied is relatief laag gelegen; dit betreft de bestaande natte ruigte waar vermoedelijk tevens het broedgeval van de kwartelkoning is waargenomen. Ten aanzien van de toekomstige hoogteligging zijn een tweetal strategieën denkbaar:

- accentueren van de bestaande hoogteligging, wat betekent: kleinschalige verlaging van de reeds lage delen en verhoging van de hogere delen;
- vernatting van het totale gebied door maaiveldverlaging van de in de huidige situatie hoger gelegen (en dus drogere) gebiedsdelen.

Er wordt gekozen voor de eerste optie, vanuit het oogpunt van gradiëntontwikkeling en ecologische diversiteit. Bovendien wordt daarmee aangesloten op de bestaande abiotische structuur. Daarbij dient vermeld te worden dat door de aanleg van sloten en poelen met flauwe oeverprofilering reeds een aanzienlijke oppervlakte ontstaat met nattere gebiedsdelen.

Figuur 7.3 Het bestaande wandelpad langs het Apeldoornse Kanaal en de IJssel.

Figuur 7.4 Huidige hoogteligging van plangebied en omgeving.

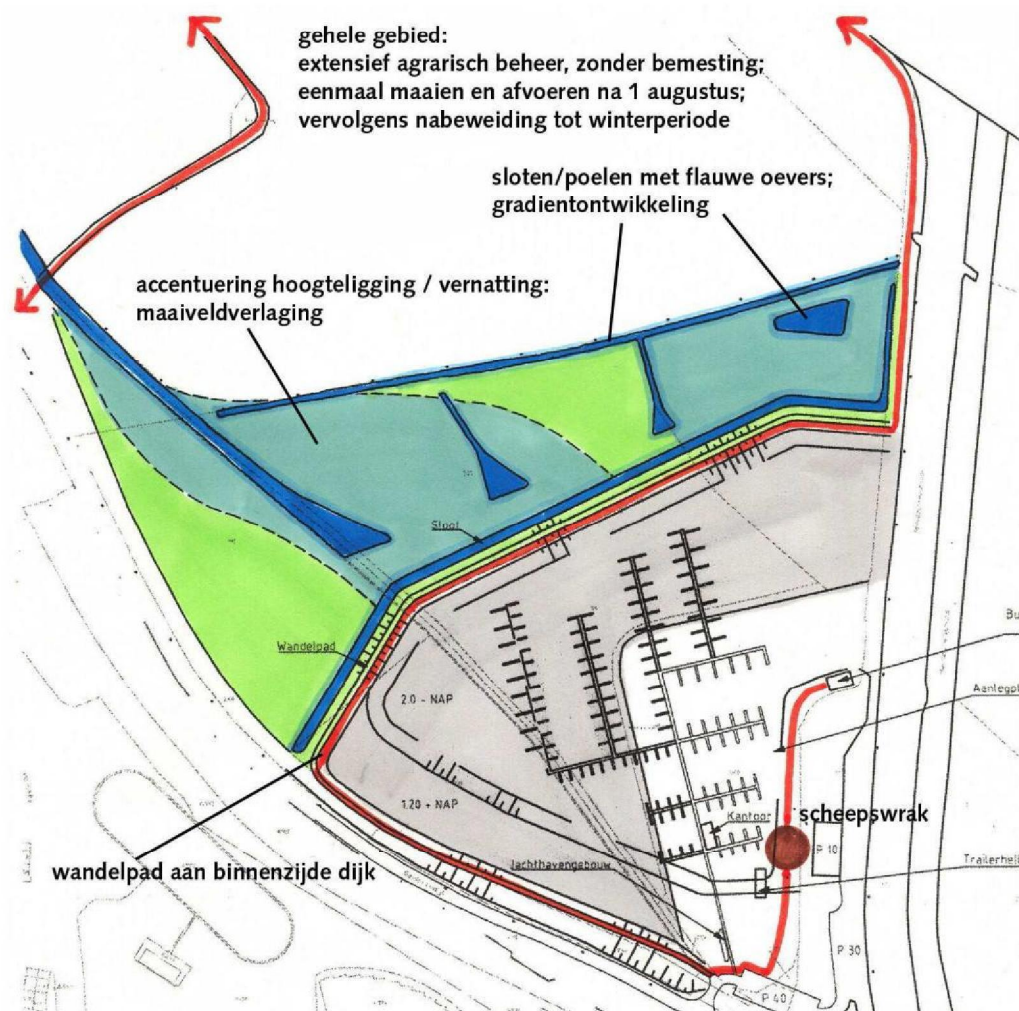
Recreatieve inrichting

Voorgesteld wordt om het geplande voetpad aan de binnenzijde van de kade om de nieuw jachthavenkom aan te leggen. Door de tussenliggende kade wordt verstoring van het weidegebied door recreanten voorkomen. Vanuit het oogpunt van verstoring door recreatie zou de aanleg van struweel aan de noordzijde van de nieuwe haven kunnen worden overwogen. Aangezien dit echter een belangrijke belemmering zou kunnen betekenen voor de doorstroming van het rivierwater in de wintersituatie, wordt deze maatregel ontraden (aansluitend op de beleidslijn Ruimte voor de Rivier). De verwachting is dat een lage kade reeds een aanmerkelijke beperking van de verstoring zou betekenen.

Bij het voetpad langs de kade gaat het om een kleinschalig pad dat aansluiting vindt op het reeds bestaande wandelpad langs het Apeldoorns kanaal en de IJssel (zie figuur 7.3). Mogelijk kan het wandelpad in de toekomst worden verlengd tot aan de steenfabriek. Tevens wordt voorgesteld om het scheepswrak (zie §7.1) onderdeel te laten uitmaken van de wandelroute. Door middel van een informatiepaneel kunnen voorbijgangers op de hoogte worden gebracht van de aard en waarde van dit laat-middeleeuwse relict. Tevens kan een interessante link worden gelegd tussen de tegenwoordige en de laat-middeleeuwse scheepvaart langs de IJssel.

Inrichtingsschets

De voorgestelde inrichtingsmaatregelen zijn samenvattend in beeld gebracht in figuur 7.5. De inrichting van de sloten en poelen is daarin schematisch weergegeven. Er is gekozen voor een rechtlijnige vormgeving van de sloten om op deze wijze aansluiting te zoeken op de rechtlijnige opzet van de jachthaven. Nadere detaillering van het plan (hoogteligging, profilering) is voorzien voor de uitwerking van het uiteindelijke inrichtingsplan. De inbreng van ecologische expertise in deze fase van het project is nadrukkelijk gewenst.

Figuur 7.5 Inrichtingsschets voor natuurontwikkeling grenzend aan de nieuwe jachthaven.

8 Literatuur

- Anonymus 2000. Aanwijzingsbesluit Speciale BeschermingsZone IJssel. Ministerie van LNV, 's Gravenhage.
- Broekhuizen S., B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J.B.M. Thissen, 1992. Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. KNNV Uitgeverij.
- Creemers R.C.M. & B.H.J.M. Crombaghs, 1995. De knoflookpad *Pelobates fuscus* in het IJsseldal. Limes Divergens, Nijmegen.
- Creemers R.C.M., 1998. Prioritaire reptielen en amfibieën in Gelderland. Rapport Ravon, Nijmegen.
- Dijkstra V., H. Limpens, E. Jansen, N. Hoogeveen & L. Verheggen, 1999. Vleermuizen in Gelderland; naar een actieplan voor aandachtsoorten. Stichting Vleermuisbureau. Rapportnr. SVB 98.05. In opdracht van Provincie Gelderland.
- Gemeente Hattem, 1995. Landschapsbeleidsplan Gemeente Hattem. Eindrapport. DHV i.o.v. Gemeente Hattem. Amersfoort, november 1994.
- Hazelhorst H. & M. Heinen, 2001. Broedvogels in de IJsseluitwaarden tussen Deventer en het Ketelmeer. Rapport 2001.08. Provincie Overijssel, Zwolle.
- Kalkman V.J., R. Ketelaar & M. Reemer, 1998. Libellen van de rode lijst in Gelderland. EIS-Nederland en De Vlinderstichting. Rapportnr. VS 98.23. In opdracht van de Provincie Gelderland.
- Lensink R., 1993. Vogels in het Hart van Gelderland. Een kwantitatieve beschrijving van het voorkomen van vogels door het jaar heen (1976-90) en een vergelijking met eerdere decennia (1900-75). Vogelwerkgroep Arnhem e.o.
- Lensink R. & S.M.J. van Lieshout, 2002. Toetsing van de ecologische effecten van de aanleg van de Hanzelijn op de IJsseluitwaarden nabij Hattem. Opdrachtgever gemeente Hattem. Bureau Waardenburg rapportnr. 02-023.
- Morel, J.M.A.W., 1995. Brief met kaartbijlagen betreffende scheepswrak bij jachthaven Hattem. Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek, Centrum voor Scheepsarcheologie. Dronten, 22 juni 1995.
- Nie, H.W. de, 1997. Atlas van de Nederlandse zoetwatervissen, 2e herziene druk.
- Projectorganisatie Ruimte voor de Rivier, 2003. Regionale Ruimtelijke Kwaliteit Bovenrivieren. Het proces met de regio. Verslag workshops februari 2003. IJssel, Neder-Rijn/Lek, Waal. Arnhem.
- Projectorganisatie Ruimte voor de Rivier, 2003. Regionaal Ruimtelijk Kader. Concept, versie 11 september 2003, Arnhem.
- Projectorganisatie Ruimte voor de Rivier, 2003. Maatregelenboek IJssel. Een overzicht van mogelijke rivierverruimende maatregelen in het stroomgebied.
- Provincie Gelderland, 2002. Gebiedsplan natuur en landschap IJsselvallei en Randmeerkust. Gedeputeerde Staten van Gelderland, september 2002.
- Rademakers, J. & A. Kempenaar, 1999. Ruimtelijke visie op de Rijntakken. Grontmij i.o.v. provincies Gelderland, Overijssel, Utrecht en Zuid-Holland en Ministerie VROM. Arnhem.
- Reemer M. & V.J. Kalkman, 1998. Sprinkhanen en krekels van de rode lijst in Gelderland. EIS-Nederland. In opdracht van de Provincie Gelderland.
- RGV, 2001. Plan uitbreiding jachthaven Hattem. Mei 2001, Apeldoorn.

- Schoppers J. & K. Koffijberg, 2001. Resultaten van beschermingsmaatregelen voor Kwartelkoningen in Nederland in 2001. SOVON-informatierapport 2001/12. Uitgevoerd in opdracht van Vogelbescherming Nederland.
- Schoppers J. & K. Koffijberg, 2003. Resultaten van beschermingsmaatregelen voor Kwartelkoningen in Nederland in 2002. SOVON-informatierapport 2003/03. Uitgevoerd in opdracht van Vogelbescherming Nederland.
- SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. –Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Van Swaay C., 1998. Vlinders van de Rode Lijst in Gelderland. De Vlinderstichting. Rapportnr. VS 98.02. In opdracht van de Provincie Gelderland.
- Van Roomen M.W.J., A. Boele, M.J.T. van der Weide. E.A.J. van Winden & D. Zoetebier, 2000. Belangrijke vogelgebieden in Nederland 1993-97; een actueel overzicht van Europese vogelwaarden in aangewezen en aan te wijzen speciale beschermingszones en andere belangrijke gebieden. Rapport 2000/01. SOVON. Beek-Ubbergen.
- Veen P.J., T.J. Boudewijn, T. van Geelen, J.M. Reitsma & G.F.J. Smit, 1998. Natuurontwikkeling in de Vreugderijkerwaard. Een plan voor de aanleg van een meestromende nevengeul langs de IJssel. Opdrachtgevers Dienst Landelijk Gebied en Provincie Overijssel. Bureau Waardenburg rapportnummer 98.033.

Bijlage 1. Relevante gegevens uit het Gebiedsplan

Toelichting op natuurdoeltypen en beschikbare pakketten uit de Subsidieregeling Natuurbeheer (SN) en de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN), die van toepassing zijn op gebied 214, waarvan het plangebied voor natuurontwikkeling onderdeel uitmaakt.

1.1 Inleiding

De beoogde natuurdoeltypen voor gebied 214, en de bijbehorende pakketten vanuit Programma Beheer, worden gepresenteerd in onderstaande tabel. Het gaat om de natuurdoeltypen bloemrijk grasland, vochtig kleibos, moeras en uiterwaard landschap.

Tabel 1. Gebied 214 in het gebiedsplan: beoogde natuurdoeltypen, beschikbare pakketten en de bijbehorende oppervlaktes (Provincie Gelderland, 2002). SN = Subsidieregeling Natuurbeheer; SAN = Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer.

Natuurdoeltype	Pakketten SN	Pakketten SAN	Nieuwe natuur (ha)
bloemrijk grasland (basisch)	17, 4		5,4
vochtig kleibos	26, 27, 28, 29, 30, 9		1,8
moeras	15, 2		3,6
uiterwaard landschap	53, 54, 55, 57, 58, 62, 63, 64	53, 54, 55, 57, 58, 62, 63, 64	

bron: Provincie Gelderland, 2002

Vanwege de aard van het project (nieuwe natuur) en de aandachtspunten die van belang zijn vanuit de natuurtoets, zijn concreet voor het plangebied met name de natuurdoeltypen bloemrijk grasland en moeras interessant. Vandaar dat in deze bijlage met name wordt ingegaan op de beschikbare pakketten voor deze natuurdoeltypen. Tevens wordt een toelichting gegeven op het beoogde natuurresultaat, de benodigde terreincondities en de beheersvoorschriften waaraan moet worden voldaan om in aanmerking te komen voor subsidie. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar het gebiedsplan (Provincie Gelderland, 2002).

1.2 Toelichting natuurdoeltypen

Natuurdoeltype: Moeras

Natte begroeiing gedomineerd door soorten als riet, lisdodde en/of zeggen, plaatselijk kan open water aanwezig zijn.

Gewenste terreincondities: grondwatertrap I, II of III.

Natuurdoeltype: Bloemrijk grasland (basisch)

Vochtig tot nat (matig) voedselrijk grasland. Binnendijs op vochtige tot natte kleigronden of overstromingsgebieden in benedenlopen van beken. Buitendijs op kleiige standplaatsen die periodiek (> 40 dagen per jaar) overstroomd worden.

Gewenste terreincondities: geen werkende drainage - grondwatertrap I, II of III.

Natuurdoeltype: Vochtig kleibos

Vochtig tot nat voedselrijk bos (zachthoutooibos). Buitendijs op periodiek overstroomde kleigronden. Binnendijs op vochtige tot natte kleigronden, o.a. in kleiputten. Wilgen en populier zijn veel voorkomende boomsoorten in dit bostype.

Gewenste terreincondities: op kleigrond grondwatertrap I, II of III.

Natuurdoeltype: Uiterwaard landschap

Het gebied tussen de winter- en zomerdijk heeft een primaire waterbergende functie. Bij overstromingen vindt hier sedimentatie van zand en klei plaats. Om die redenen hebben sinds jaar en dag in de uiterwaarden ontgroningen plaatsgevonden ten behoeve van de keramische industrie, ophoogzand- en beton- en metselzandvoorziening. In het verleden gebeurde dit nog kleinschalig. Traditioneel werden de gronden na winning van delfstoffen weer als landbouwgrond in cultuur genomen. Op kleine schaal werd soms niets gedaan na winning en ontstond "onland". De voorkomende bodems zijn voornamelijk ooivaag- en in mindere mate poldervaaggronden. In verlaten rivierarmen (strangen) is plaatselijk ook veen aanwezig. Plaatselijk is in het reliëf nog duidelijk de loop van oude meanderende rivierarmen te herkennen (kronkelwaarden). Er is alleen bebouwing op hoogwatervrije hoogtes. Vaak zijn dit hoogtes die zijn opgeworpen ten behoeve van de steenfabrieken. De ontsluiting van de steenfabrieken en veerstoepen is veelal de enige vorm van verharding. De percelen hebben een onregelmatige blokvorm. Begroeiing is schaars in de vorm van singels, knotwilgenrijen en bosjes.

Gewenste terreincondities: niet van toepassing.

1.3 Toelichting pakketen moeras en bloemrijk grasland (nieuwe natuur)

Pakketnummer: 2

Pakketnaam: Moeras

Pakketsoort: Basispakket

Natuurresultaat basis: Ten minste 70 % van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit moeras; en ten hoogste 40 % van de oppervlakte van de

beheerseenheid bestaat uit bos of struweel; en ten hoogste 20 % van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit water.

Beheersvoorschriften: Ten minste 60% van de oppervlakte van de beheerseenheid vrijhouden van bos en struweel; hetzelfde deel van de beheerseenheid wordt nooit in twee opeenvolgende jaren gemaaid.

Minimumoppervlakte beheerseenheid, behorende bij basispakket Moeras: 0,5 hectare.

Beheersbijdrage: Euro 31,-- per hectare per jaar.

Pakketnummer: 15

Pakketnaam: Overjarig rietland

Pakketsoort: Pluspakket

Natuurresultaat plus: Op de beheerseenheid komen ten minste 6 van de volgende meetsoorten voor: [fauna] Roerdomp, Woudaapje, Purperreiger, Lepelaar, Bruine kiekendief, Waterral, Porseleinhoen, Blauwborst, Snor, Sprinkhaanzanger, Grote Karekiet, Baardmannetje, Vroege glazenmaker, Bruine ko-renbout, Ringslang, Noordse woelmuis, Waterspitsmuis, Ruige dwergvleermuis. Ook kan voor het resultaat naast de hier genoemde soorten ten hoogste 1 andere soort uit de lijsten genoemd in bijlage 62 (rode lijsten) meetellen. En ten minste 80% van de oppervlakte van de beheerseenheid is bedekt met riet; en ten hoogste 10% van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit bos of struweel.

Beheersvoorschriften: Jaarlijks ten hoogste een derde deel van de oppervlakte van de beheerseenheid maaien; het maaisel afvoeren; Meetsoorten monitoren.

Natuurresultaat basis: Ten minste 70 % van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit moeras; en ten hoogste 40 % van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit bos of struweel; en ten hoogste 20 % van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit water.

Minimumoppervlakte beheerseenheid, behorende bij pluspakket Overjarig riet: 0,5 hectare.

Beheersbijdrage: Euro 76,-- per hectare per jaar. Basisbijdrage: Euro 31,-- per hectare per jaar.

Pakketnummer: 4

Pakketnaam: (Half)natuurlijk grasland

Pakketsoort: Basispakket

Natuurresultaat basis: Ten minste 90% van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit grasland of kwelder; en in geval van grasland zijn op de beheerseenheid ten minste 15 inheemse plantensoorten inclusief mossen aanwezig per 25m²; en ten hoogste 10% van de oppervlakte van de beheerseenheid is bedekt met Pijpestrootje of Bochtige smele.

Beheersvoorschriften: In geval van grasland het gewas jaarlijks afvoeren via maaien of beweiden; In de periode van 1 juli tot 1 april is een veebezetting van ten hoogste 3 GVE per hectare op enig moment toegestaan.

Minimumoppervlakte beheerseenheid, behorende bij basispakket (Half)natuurlijk grasland: 0,5 hectare.

Beheersbijdrage: Euro 123,-- per hectare per jaar.

Pakketnummer: 17

Pakketnaam: Nat soortenrijk grasland

Pakketsoort: Pluspakket

Natuurresultaat plus: Op de beheerseenheid komen ten minste 5 van de volgende meetsoorten voor uit de lijst A; of ten minste 4 uit de lijst B; of ten minste 5 uit de lijst C; Of ten minste 3 uit de lijst D; of ten minste 7 uit de lijst E; of ten minste 10 uit de lijsten A en F; of ten minste 10 uit de lijsten B en F; of ten minste 10 uit de lijsten C en F; of ten minste 9 uit de lijsten D en F; Of ten minste 12 uit de lijsten E en F. Ook kan van de genoemde aantallen bij de lijsten A t/m E ten hoogste één soort uit één van de andere lijsten A t/m E meetellen voor het resultaat. Ook kan voor het resultaat naast de hier genoemde soorten ten hoogste 1 andere soort uit de lijsten genoemd in bijlage 62 (rode lijsten) meetellen. A [Flora/Dotterbloemhooiland]: Trosdravik, Moesdistel, Wilde herfsttijloos, Moerasstrepzaad, Vleeskleu-rige orchis, Brede en Rietorchis, Addertong, Harlekijn, Adderwortel, Slanke sleutelbloem, Knolsteen-breek, Echte koekoeksbloem, Gewone dotterbloem, Grote ratelaar, Gevleugeld hertshooi, Waterkruis-kruid, Kleine valeriaan; B [Flora/Nat schraalland]: Tweehuizige zegge, Blonde zegge, Vlozegge, Spaan-se ruiter, Gevlekte orchis, Moeraswespenorchis, Breed wollegras, Klokjesgentiaan, Draadrus, Parnassia, Vetblad, Welriekende nachtorchis, Klein glidkruid, Zaagblad, Kleine valeriaan, Melkviooltje, Schildere-prijs, Sterzegge; C [Flora/Natte duinvallei]: Dwergbloem, Teer guichelheil, Zomer- en Herfstbitterling, Platte bies, Vleeskleurige orchis, Armbloemige waterbies, Moeraswespenorchis, Bonte paardenstaart, Grote muggenorchis, Slanke gentiaan, Honingorchis, Groenknolorchis, Parnassia, Knopbies, Moerasga-mander, Drienvervige zegge, Geelgroene en Dwergzegge; D [Flora/Nat uiterwaardhooiland]: Trosdravik, Wilde kievitsbloem, Genadekruid, Engelse alant, Polei, Rode ogentroost, Gulden boterbloem, Weideker-vel, Grote pimperl, Noords walstro, Echte koekoeksbloem; E [Flora/Brak grasland]: Aardbeiklaver, Moeraszoutgras, Schorrenzoutgras, Selderij, Kruipend moerasscherm, Zulte, Zilte zegge, Zilte rus, Melkkruid, Rode ogentroost, Fraai duizendguldenkruid, Zeeweegbree, Behaarde boterbloem, Knolvos-senstaart, Zilt torkruid, Zilte schijnspurrie, Gerande schijnspurrie; F [Fauna] Zomertaling, Slobeend, Kwartelkoning, Kempshaan, Watersnip, Grutto, Tureluur, Gele kwikstaart, Grauwe klauwier, Zilveren maan, Aardbeivlinder, Bruine vuurvinder, Groot dikkopje, Bruin zandoogje, Rugstreeppad, Ringslang, Kamsalamander, Poelkikker, Noordse woelmuis, Ondergrondse woelmuis, Veldspitsmuis, Ruige dwerg-vleermuis, Gewone baard- of Brandt=s vleermuis; en ten minste 90% van de oppervlakte van de beheer-seenheid bestaat uit grasland; en het grasland bevindt zich binnendijs ten opzichte van zeewerende dij-ken;

Beheersvoorschriften: Het gewas jaarlijks afvoeren via maaien of beweiden; in de periode van 1 juli tot 1 april is een veebezetting van ten hoogste 3 GVE per hectare op enig moment toegestaan; Meetsoorten monitoren; Voor instandhoudingsbemesting is toestemming van LASER vereist.

Natuurresultaat basis: Ten minste 90% van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit grasland; en ten hoogste 10% van de oppervlakte van de beheerseenheid is bedekt met Pijpestrootje of Bochtige smele.

Minimumoppervlakte beheerseenheid, behorende bij pluspakket Nat soortenrijk grasland: 0,5 hectare.

Beheersbijdrage: Euro 851,-- per hectare per jaar. Basisbijdrage: Euro 123,-- per hectare per jaar.